יוני 2024

מצב הכיבוש

השנה ה-57: תמונת מצב משותפת

the Platform
Israeli NGOs for Human Rights

תמונת מצב משותפת #2

הפלטפורמה– ארגונים ישראליים למען זכויות אדם

הארגונים המשתתפים:
במקום - מתכננים למען זכויות תכנון; בצלם - מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים;
גישה - מרכז לשמירה על הזכות לנוע; האגודה לזכויות האזרח בישראל; הוועד הציבורי נגד עינויים
בישראל; הורים נגד מעצרי ילדים; המוקד להגנת הפרט; הקרן למגיני זכויות אדם; זזים - קהילה
פועלת; חקל - ברית להגנה על זכויות אדם; יש דין; לוחמים לשלום; מחסום ווטש; עיר עמים; עמק
שווה; עקבות - המכון לחקר הסכסוך הישראלי-פלסטיני; קול רבני לזכויות אדם;
רופאים לזכויות אדם; שוברים שתיקה; שלום עכשיו; תורת צדק

כותבת ראשית: אפרת שיר | ועדת היגוי: אלון ארד, גיא שלו וזיו שטהל
עריכת לשון: נועה כהן | עיצוב: עדי גולן בכנפו, סטודיו AGB
תמונת שער: WAHAJ BANI MOUFLEH, אקטיבסטילס

דו"ח זה נכתב על-ידי 21 ארגוני זכויות אדם אשר לחלקם עיקר המימון מגיע מישויות מדיניות זרות. גם בתקופה זו אנו גאים להיתמך על-ידי הסבורים, כמונו, שהכיבוש הוא לא עניין פנים-ישראלי ושמתעקשים על שמירת זכויות אדם. רשימות התומכים מפורטות באתרי האינטרנט של הארגונים ובאתר רשם העמותות.

תוכן העניינים

פתח דבר 4
הקדמה 6
רצועת עזה 8
הגדה המערבית 20
ירושלים המזרחית 28
ישראל 32

פתח דבר

< פתח דבר לשנה בלתי נתפסת

בוקר ה-7 באוקטובר תפס את כולנו בהפתעה גמורה.

את אבי, מקיבוץ נירים, שנולד וגדל באשקלון ומתגורר למעלה מ-16 שנים בעוטף עזה ובשדרות, המתקפה תפסה בבוקר יום חג, לאחר ערב שבו נחגג בנירים חג הקיבוץ.
במשך למעלה מ-30 שעות הייתי נצור עם משפחתי בממ"ד תחת התקפת חמאס. חמישה אזרחים נרצחו וחמישה נחטפו מנירים במתקפה.

לאחר יממה וחצי פונינו תחת אש לאילת, שם שהינו במלון ארבעה חודשים עד המעבר לבאר שבע. החזרה לבית, שנפגע מרקטה, עוד רחוקה. ילדי המשפחה שבו ללימודים אחרי קרוב לחצי שנה ללא מסגרת, כאשר הם נושאים את אימי המלחמה בדרך שלא שיערנו וכן זיכרונות חברים מתים וחטופים ומראות מזעזעים.

גם את זיו, תושבת תל אביב, המתקפה תפסה בזמן שביקרה בקיבוץ כפר עזה שבו גדלה.
יחד עם אחותי ומשפחתה הייתי נצורה בממ"ד במשך 14 שעות. איתנו היו גם אחיינית שלי ובן זוגה, כשהוא פצוע מירי בשתי ידיו לאחר שמחבלים פרצו לדירתם בשכונת הצעירים וירו בו כשהחזיק את דלת הממ"ד.
במשך שעות טיפלנו בו באמצעים מאולתרים, והתחבאנו ממאות המחבלים שפלשו לקיבוץ. חמישה מאנשי כפר עזה עדיין חטופים בעזה. 64 נרצחו, בהם גיסתי מירה שנרצחה בממ"ד הבית שלה ושל אחי, יחד עם שני הכלבים שלהם. משפחתי ויתר אנשי הקיבוץ עקורים מבתיהם מאז, ושיקום הקיבוץ לא נראה באופק.

הטבח האכזרי שביצעו מחבלי חמאס בעוטף עזה הוא פשע נורא שאין עליו מחילה. שלטון חמאס - שאחראי על המתקפה הנפשעת שכללה מסע רצח והרג, פגיעות מיניות, חטיפת אזרחים וזריעת הרס - נושא באחריות לביצוע פשעי מלחמה אלה, ועליו לתת על כך את הדין. 125 ילדים, נשים וגברים עדיין מוחזקים כבני ערובה בשבי חמאס וזמנם הולך ואוזל. אנחנו מייחלים וקוראים לשחרורם מייד.

בזמן שאנחנו כותבים את המילים האלה, המלחמה עדיין לא הסתיימה והיא ממשיכה לגבות קורבנות. ההרג, הרעב והחורבן שממיטה הפעילות הצבאית של ישראל בעזה מעלים חשדות כבדים לביצועם של פשעי מלחמה ופשעים נגד האנושות. אנו מייחלים וקוראים להפסקת האש ולסיום המלחמה.

על שנינו נכפה מאז ה-7 באוקטובר לחיות עם הצלקות, הזיכרונות הקשים, תחושת ההפקרה, הפחד, הצער והאובדן. בעל כורחנו מצאנו את עצמנו חלק מאירוע ששינה אותנו ושילווה אותנו עד סוף חיינו. הקהילות שלנו פצועות ושבורות והאובדן הרב שחווינו הותיר חלל שלעולם לא נוכל למלא. הטראומה האישית והקולקטיבית מלווה אותנו בכל רגע ורגע, וחודרת לחיינו הפרטיים והמקצועיים.

אנחנו, שהרגשנו על בשרנו את האימה והאובדן, משוכנעים יותר מתמיד בהכרח ובדחיפות שלא להיכנע לייאוש, לאחוז בתקווה ולעשות כל שביכולתנו להיאבק על המקום הזה, כדי שיהיה למקום שמכבד זכויות אדם ומקיים את הוראות החוק הבין-לאומי. כרגע, המצב רחוק מכך, כפי שדו"ח זה מראה.

נמשיך לאחוז בתקווה שיבוא יום שבו פעילותם של כל הארגונים החתומים על דו"ח זה לא תהיה נחוצה עוד.

אבי דבוש - מנכ"ל רבנים למען זכויות אדם
זיו שטהל - מנכ"לית יש דין

הקדמה

> מילים מקדימות לדו"ח מצב הכיבוש

21 ארגוני זכויות אדם חתומים על דו"ח זה ועמדתנו הייתה ועודנה ברורה: זכויות אדם הן זכויות אוניברסליות של אנשים ונשים באשר הם, פשעי מלחמה הם פשעי מלחמה משני צדי הגבול, ועל האחראים לפשעים לתת על כך את הדין. 125 ילדים, נשים וגברים עדיין מוחזקים כבני ערובה בשבי חמאס: זמנם הולך ואוזל ואנחנו קוראים לשחרורם המיידי. קריאה ברורה זו באה בד בבד עם אמירתנו החד משמעית: יש לשים סוף מיידי להרעבה ולטבח של אזרחים בעזה.

דו"ח משותף זה מתפרסם זו השנה השנייה. גם בשנה זו, מטרת הדו"ח היא להציג את התמונה הכוללת של המרכיבים השונים של הכיבוש ושל מדיניותה של ישראל, על פי תחומי המומחיות של 21 ארגוני זכויות האדם החתומים עליו. אומנם הדו"ח סוקר בעיקרו את המגמות המרכזיות של השנה החולפת, אך רבות מהתופעות המובאות בו אינן תולדה של השנה אחרונה כי אם פרי של 57 שנות כיבוש. אנו מציגים כאן תמונת מצב מקיפה של השלכות הכיבוש בארבעה חלקים גיאוגרפיים: האסון ההומניטרי ברצועת עזה והחשד לפשעי מלחמה של ישראל; העמקת הסיפוח והאצת הנישול בגדה המערבית; החשת מאמצי ייהוד לצד נישול האוכלוסייה הפלסטינית בירושלים המזרחית; והאצת תהליכי הכרסום במרחב הדמוקרטי בישראל.

ארבעה נושאים אלו שזורים זה בזה, ויש להביט במשולב על הנעשה בכל המרחב הנתון לשליטה ישראלית. בדו"ח זה התייחסנו לכל אזור גיאוגרפי בנפרד, זאת בשל המציאות המשפטית הנבדלת ואופן השליטה השונה בעזה, בישראל, בירושלים ובגדה המערבית. בתוך המסגרות הנורמטיביות השונות, תֵּמוֹת זהות מופיעות בתצורות שונות: דה-הומניזציה של פלסטינים וקידום עליונות יהודית, הפרות של החוק הבין-לאומי, זילות של חיי אדם ונרמול של אלימות והרס, ניסיון להרחיב ולבסס את השליטה הישראלית בשטח באופן בלתי הפיך - כל אלה אלמנטים של המתואר בדו"ח. אנו מפצירים בקוראים לראות את המצב לאשורו: תמונה אחת כוללת, שלה מופעים מסוגים שונים המשפיעים אחד על השני.

האסון ההומניטרי בעזה הוא מעשה ידי אדם אשר לא היה מחויב המציאות, גם לא במציאות של מלחמה. ישראל אחראית לאסון זה, ויש צורך דחוף בחקירת החשדות לביצוע פשעי מלחמה ובמימוש מיידי של אחריות ישראל ככוח כובש כלפי האוכלוסייה בעזה. על ישראל עדיין חלה החובה למנוע את מותם וסבלם של עוד אלפי אנשים. שינוי זה תלוי בעיקר בלחץ ציבורי ובין-לאומי על ממשלת ישראל.

הסיפוח וההעמקה של משטר הכיבוש בגדה המערבית הואצו מאוד תחת הממשלה ה-37 של ישראל והתעצמו אף יותר מאז פרוץ המלחמה. כיום, המציאות בגדה המערבית ממשיכה להשתנות לבלי הכר בשל אלימות חיילים ומתנחלים, הרחבת ההתנחלויות ויצירת שינויים מבניים ומשפטיים באופן השליטה הישראלית בגדה. במקביל, שימוש גובר במעצרים מכל הסוגים וצמצום קיצוני של חופש התנועה פוגעים בזכויותיהם של מאות אלפים ומעמיקים את משטר האפרטהייד.

לאחר ה-7 באוקטובר ובחסות המלחמה הקצינה ישראל את **מאמצי הנישול בירושלים המזרחית**. באמצעות חקיקה ומנגנונים בירוקרטיים, מגבלות על תנועה וחופש הפולחן, הריסת בתים ואלימות מצד זרועות המדינה, ישראל דוחקת את רגליהם של הפלסטינים מהעיר. בפועל, הפיכת חיי היום-יום בירושלים לבלתי נסבלים עבור פלסטינים, העמקת המגבלות על התושבים הפלסטינים ויצירת שינוי דמוגרפי משלימים את תהליך הייהוד של העיר ויוצרים שינויי-עומק באופייה.

כל התהליכים הללו מתרחשים על רקע מדיניות ורטוריקה גזעניות ומתלהמות של חברי הקואליציה והעומד בראשה, ובעיקר של שרים בכירים שלמשרדיהם השפעה ישירה על השטחים הכבושים - בראשם השר לביטחון לאומי איתמר בן גביר ושר האוצר בצלאל סמוטריץ'. במקביל, ננקטו צעדים שמבטיחים **היחלשות מתמשכת של ההגנות על זכויות אדם.** כיום, הממשלה מכשילה ומתקיפה בגלוי כל מי שמביע ביקורת על מדיניות ישראל, וההגנה של בתי המשפט על זכויות יסוד דמוקרטיות הולכת ופוחתת. ללא שינוי במדיניות ותמיכה משמעותית בפעילים ובארגוני זכויות אדם, אנו צופים שכוחה של הרשות המבצעת ילך ויגדל, כוחם של שומרי הסף ילך וייחלש, החברה האזרחית תצטמצם, והכיבוש ילך ויעמיק ללא עוררין.

נושאים אלה מעצבים את מציאות הכיבוש והשלכותיו. אנו, 21 ארגוני זכויות אדם, מחויבים לשינוי המציאות הקודרת המתוארת פה. ולכן אנו מסיימים בתקווה: בתקווה להפסקת אש ולעצירת הפגיעה בחיי אדם ובזכויות אדם, בתקווה להחזרת כל החטופים, בתקווה למציאות אחרת.

נדגיש כי אופיו המתומצת של הדו"ח הצריך ניסוחים כלליים ללא הרחבה ומיעוט בהפניות. בשנה שבה אירוע רודף אירוע וכאב רודף כאב, הסיטואציה משתנה בכל רגע; הנתונים המופיעים בדו"ח זה נכונים למאי 2024.

רצועת עזה

סקירה כללית ורקע

בשנת 2005 ישראל נסוגה באופן חד-צדדי מרצועת עזה. בפועל, מדינת ישראל המשיכה לשלוט באין-ספור היבטים של חיי הפלסטינים ברחבי כלל השטחים הכבושים, ישירות ובעקיפין, כולל שליטה בכל תשתיות החיים ברצועת עזה. מדיניותה של ישראל הייתה לבודד ולבדל את הרצועה מהגדה המערבית, להתנער מחובותיה כלפי האוכלוסייה האזרחית ברצועה וליצור מצב שבו המשבר ההומניטרי ברצועה, שהסגר הישראלי היה גורם מרכזי בשימורו, נדמים כגזירת גורל ולא מדיניות מכוונת.

ב-7 באוקטובר 2023 חמאס פתח במתקפה מתוכננת ונרחבת על עשרות יישובים אזרחיים ובסיסים צבאיים בישראל והרג מאות אזרחים וחיילים, תוך ביצוע פשעי מלחמה רבים ומתועדים, כולל חטיפת אזרחים - בהם תינוקות, ילדים, נשים וזקנים - וחיילים לרצועת עזה. ישראל הגיבה בהתקפה צבאית שנמשכת בעצימות משתנה גם בעת כתיבת שורות אלה, ומביאה לפגיעה חריפה וחמורה באוכלוסייה האזרחית; במקביל, נשמעים קולות מתוך הממשלה שקוראים ופועלים להחלת ממשל צבאי ישראלי קבוע ברצועת עזה ואף לחידוש ההתנחלות שם.

המשפט הבין-לאומי קובע כי גם אם אחד הצדדים לסכסוך מפר את חובותיו על פי דיני הלחימה, הדבר אינו פוטר את הצד השני מעמידה בחובות אלה. נכון למועד כתיבת שורות אלה, חמאס מחזיק בידיו 125 חטופים ישראלים בניגוד לדין הבין-לאומי; כליאתם נעשית בתנאים איומים, חמאס אינו מוסר פרטים על אודותיהם וממאן לאפשר ביקורים של הצלב האדום. אין בפשע זה כדי לשנות כהוא זה את חובותיה של ישראל כלפי אזרחים פלסטינים, בהם עצורים ושבויים. עשרות אלפי פלסטינים נהרגו במתקפה הישראלית, ועשרות אלפים נוספים נפצעו. ההפצצות הנרחבות, הפעילות הקרקעית ומניעת הגישה הרציפה למים, חשמל, דלק, מזון וציוד הומניטרי במשך שמונה חודשים יצרו בעזה אסון הומניטרי חסר תקדים: מספר פעולות שמדינת ישראל נקטה והביאו למשבר זה ראויות להיחקר כפשעי מלחמה.

הרוגים

היקף האזרחים ההרוגים ברצועת עזה ופעולותיה של ישראל מעידים על מדיניות של הפרה בוטה של הדין הבין-לאומי. תת-פרק זה מתמקד בפגיעות באוכלוסייה אזרחית שחובה הייתה על ישראל למנוע, ושאירעו בין היתר בשל מדיניות ישראל שלא צמצמה פגיעה בלתי-מידתית באזרחים. נכון ל-27 במאי 2024, האו"ם דווח בהתבסס על נתוני משרד הבריאות הפלסטיני על יותר מ-36 אלף הרוגים ברצועת עזה, מתוכם לפחות 7,800 קטינים ו-5,000 נשים.[1] נתונים אלה כוללים גם לוחמים וגם אזרחים, ואין כרגע מידע מי מההרוגים נהרג באופן העולה בקנה אחד עם דיני המלחמה; אך גם לפי הערכות ישראליות, מעל שליש מההרוגים הם אזרחים שלא לקחו חלק בלחימה.

ברור לחלוטין כי במלחמה הנוכחית ישראל שינתה באופן דרמטי את מדיניות הפעלת האש שלה, ובכך גרמה להרג חסר תקדים של חפים מפשע. בין היתר, ישראל צמצמה מאוד את ההתרעה המקדימה שהיא מספקת לאזרחים שביתם עומד להיות מותקף, בניגוד להתנהלותה בסבבי הלחימה הקודמים. לפי הערכות המודיעין האמריקאי, כמעט חצי מהתחמושת שבה השתמשה ישראל במלחמה היה פצצות "טיפשות" בעלות רמת דיוק נמוכה, ונעשה שימוש נרחב בפגזים עוצמתיים שיצרו נזק מסיבי.[2] התנהלותה של ישראל, והמדיניות המכוונת שהיא נקטה, מהווים הפרה בוטה של החובה להגן על אוכלוסייה אזרחית ולהימנע מפגיעה באזרחים ובתשתיות אזרחיות.

דוגמה בולטת לפגיעה באזרחים בלתי-מעורבים בלחימה התרחשה בסוף מרץ, אז התפרסם תיעוד של ירי שביצע מרחוק כלי טיס בלתי מאויש בארבעה פלסטינים באזור חאן יונס, כולל וידוא הריגה.[3] מתגובתם לאירוע של דובר צה"ל ושל קצינים בכירים עלה כי כל אדם שנמצא בשטח לחימה פעיל מוגדר על-ידי הצבא הישראלי כמטרה לגיטימית, גם אם הוא אינו חמוש או מסכן את הכוחות. בסיטואציה בעזה, הגדרת שטחים נרחבים כ"שטחי השמדה" על-ידי הצבא מובילה לפגיעות באזרחים, כשהצבא מניח שדמם בראשם.

שימוש בבינה מלאכותית

אלפים מבין המטרות שהופצצו על-ידי ישראל במלחמה הנוכחית נוצרו בידי מערכת-על של בינה מלאכותית בשם "הבשורה", ככל הנראה כמעט ללא בקרה אנושית משמעותית.[4] נושא הבקרה האנושית הוא קריטי: יש קושי מוסרי רב בהסתמכות על מערכות בינה מלאכותית לצורך קבלת החלטות רגישות שכרוכות בפגיעה קשה בזכויות אדם. בין היתר, מערכות בינה מלאכותית סובלות מהטיות, וה"מסקנות" שלהן מתקבלות ב"קופסה שחורה", בלי שלגורם האנושי בעל הסמכות יש יכולת לעקוב אחר האופן שבו פועלת המערכת ולנמק את ההמלצות שלה. הצבא מקפיד להדגיש כי כל המלצה פרטנית של המערכת עוברת בחינה עצמאית אנושית של החומר המודיעיני, ואולם תחקירים מעידים כי בפועל הבדיקה והאישור האנושי הם לעיתים קרובות טקסיים בלבד, ויכולים להסתכם בשניות מעטות. מדאיג מכך: לפי המידע שבידנו, גם בחינת ההשלכות של הפצצה אפשרית, מבחינת הסיכון לפגיעה בחפים מפשע, נעשית כיום באמצעות בינה מלאכותית.[5]

משבר הומניטרי: הרעבה ואספקת סיוע

ברצועת עזה מתחולל כיום משבר רעב חסר תקדים, שנובע מהרס של תעשיית המזון והחקלאות, עקירה של יותר ממיליון אנשים מבתיהם, מצור וחודשים של הגבלות חמורות על מעבר וחלוקה של סיוע. שיעור משקי הבית הסובלים מחוסר ביטחון תזונתי הוא קטסטרופלי. אחרי ה-7 באוקטובר ישראל אסרה על שימוש בנמליה לפריקת סחורות ואספקה הומניטרית לרצועת עזה, סגרה את המעברים בינה לבין הרצועה, ועל פי דיווחים גם דרשה ממצרים לעשות כן. גם לאחר שהתאפשרה הכנסת אספקה, הכמויות שישראל מאשרת להכניס לרצועה אינן קרובות כדי לעמוד בצרכים המתגברים ובמחסור המצטבר. למעלה ממיליון איש ברצועת עזה סובלים כיום מרעב ברמה הגבוהה ביותר.[6]

נוסף על כך, ישראל - בניגוד לחובותיה - אינה מאפשרת את קיום התנאים הדרושים לחלוקת הסיוע ברחבי הרצועה. הרשויות הישראליות אינן מתאמות כראוי עם ארגוני הסיוע את גישתם לאזורים שונים, ומתכחשות לחובת ישראל על פי הדין הבין-לאומי להבטיח גישה לכל הנחוץ לאוכלוסייה האזרחית. הסיוע שכן נכנס לרצועה לא מגיע למי שזקוקים לו, גם בשל ההרס הרב שנגרם לכבישים, וגם בשל היעדר ערבות מצד הצבא הישראלי לביטחון אזרחים ועובדי סיוע בשטח ואף פגיעה בעובדי סיוע. צעדים להרחבת הסיוע לעזה שהוכרזו על-ידי רשויות ישראליות החל מאפריל 2024 לא יושמו במלואם; וגם לו היו מיושמים במלואם, הם רחוקים עדיין מלספק פתרון משמעותי וראוי למשבר התזונתי והתברואתי שיצרה המדיניות הישראלית.[7]

> מצב הרעב הקיצוני הוא תוצר ישיר ומכוון של מדיניות ההרעבה הישראלית. כצד ללחימה וככוח כובש, על ישראל מוטלות חובות מכוח הדין הבין-לאומי שהיא רחוקה מלעמוד בהן

לאחר הרחבת המתקפה הצבאית בדרום רצועת עזה והשתלטות ישראל על צדו הפלסטיני של מעבר רפיח באמצע חודש מאי, הגישה לאספקה בסיסית נפגעה אף יותר. אף שארצות הברית חנכה במאי מזח ימי צף מול חופי הרצועה, רק כ-60 משאיות סיוע נכנסו דרכו לפני שפעילותו הושבתה והוא התפרק. הפרויקט היקר, כמו גם הצנחת סיוע ממטוסים, התגלו כרחוקים שנות אור מלמלא את החוסרים. יש לציין גם כי החל מינואר פעילי ימין ישראלים תוקפים משאיות המובילות סיוע לעזה, משחיתים את הסיוע ומונעים את כניסת המשאיות לרצועה; פעולות אלה כמעט שאינן נתקלות בהתערבות של גורמי אכיפת חוק ישראליים בשטח.[8]

מצב הרעב הקיצוני הוא תוצר ישיר ומכוון של מדיניות ההרעבה הישראלית. כצד ללחימה וככוח כובש, על ישראל מוטלות חובות מכוח הדין הבין-לאומי שהיא רחוקה מלעמוד בהן. הרעבת אוכלוסייה אזרחית אסורה בתכלית האיסור בדין הבין-לאומי: על הצדדים הלוחמים מוטלת חובה פוזיטיבית לאפשר מעבר רציף ועקבי של סיוע הומניטרי, כולל מזון. הפרתם של כללים אלו מהווה פשע מלחמה על פי אמנת רומא של בית הדין הפלילי הבין-לאומי בהאג.[9]

בדצמבר 2023 פתחה דרום אפריקה בהליכים משפטיים נגד ישראל בבית הדין הבין-לאומי לצדק בהאג, בטענה להפרת האמנה נגד רצח עם. במסגרת הליך זה הוציא בית הדין בהאג צווים שדרשו מישראל להקפיד על הכנסה וחלוקה של סיוע הומניטרי, ולשנות את מדיניותה כדי למנוע הידרדרות נוספת במצב ההומניטרי ברצועה. מהמידע שבידנו נראה כי ישראל לא עשתה כן: הסיוע הנכנס אינו מספק, אין הקפדה על חלוקה אפקטיבית ובטוחה, ותשתיות אזרחיות חיוניות הדרושות לקיום האוכלוסייה ברצועה - בהן מערכת הבריאות - ממשיכות לספוג פגיעות אנושות במסגרת המתקפה. מעשי ישראל ואחריותה לאסון ההומניטרי המתמשך אינם רק מנוגדים לחוק הבין-לאומי ולמוסר, הם גם מפרים את הצווים שהוציא בית הדין הבין-לאומי.
בעקבות הכניסה הקרקעית לרפיח וההשתלטות הישראלית על הגבול בין עזה למצרים, בית הדין קיבל במאי החלטה המורה, בין השאר, לעצור את המתקפה ברפיח.

מים וביוב

עוד לפני ה-7 באוקטובר, המים הזמינים בעזה לא סיפקו את צורכיהם של 2.2 מיליון תושביה. רק חלק ממי הברז היו ראויים לשתייה, ולא בכל הבתים הייתה גישה רציפה למים ראויים לשימוש אדם. כמו כל התשתיות האזרחיות ברצועה, התחזוקה והפיתוח של תשתיות המים והביוב בעזה שובשו קשות כתוצאה ממדיניות הסגר הישראלית ומהמתקפות התכופות על התשתיות.

ב-9 באוקטובר ניתקה ישראל את אספקתם של המים שנרכשו על-ידי הרשות הפלסטינית והועברו מישראל לרצועת עזה דרך שלושה צינורות תת-קרקעיים. כיוון שלא היה חשמל ברשת או דלק להפעלת גנרטורים, גם היכולת לשאוב ולטהר מים מהאקוויפר נפגעה. כך החל משבר קיצוני של מים נקיים, שהפך למחסור מסכן-חיים. מאז חידשה ישראל את אספקת המים אל הרצועה, אולם נכון ל-27 במאי, שלושת הצינורות פועלים בקיבולת חלקית. בשל הנזק הנרחב שנגרם לתשתיות המים בכל רחבי הרצועה, ובהיעדר חשמל וגישה מספקת לדלקים ולחלקי חילוף, חלוקת המים הנכנסים אינה מתאפשרת באופן ראוי. ארגונים בין-לאומיים מתריעים שפלסטינים רבים שורדים כעת על פחות מ-3% מצריכת המים היומית המינימלית הנדרשת.[10]
לצד המחסור במים נקיים, הפגיעה בתשתיות הביוב והיכולת לטפל בשפכים מזהמים תורמים אף הם לאסון ההומניטרי, התברואתי והתזונתי ברצועה.[11] המחסור החמור במים נקיים שנכפה על הרצועה מגביר לאין שיעור את הסכנות התברואתיות, והאו"ם כבר מדווח על התפשטות מהירה של מחלות בקרב האוכלוסייה.[12] גישה למים היא זכות אדם בסיסית והכרח הומניטרי. ככוח כובש וכצד ללחימה מוטלת על ישראל החובה לספק ולאפשר גישה למים נקיים וראויים לשימוש עבור כלל האוכלוסייה האזרחית בעזה.

נשים וילדים

אף שאיש בעזה אינו חסין מהשפעות המתקפה הצבאית המתמשכת וההגבלות על הגישה לאספקה הומניטרית, למצב השלכות ייחודיות וחמורות במיוחד על נשים וילדים. השלכות ההרעבה על נשים הרות ומניקות ועל ילדיהן הן הרסניות ועלולות להיות קטלניות; הרעבת ילדים משפיעה על התפתחותם לאורך שנים. נשים מניקות מדווחות על התייבשות חלב-אם בשל תת-תזונה ועל קושי גדול בהכנת מזון לתינוקות בשל היעדר מים זמינים ונקיים. משרד הבריאות הפלסטיני בעזה דיווח, נכון ל-5 באפריל, על מותם של 28 ילדים בעזה כתוצאה מתת-תזונה והתייבשות. נתון זה מתייחס רק לאלו שהגיעו לבתי החולים בטרם מותם.[13]
על פי הערכות של ארגון הבריאות העולמי, למעלה מ-180 נשים יולדות בעזה מדי יום. טיפולי טרום לידה, חומרי אלחוש והרדמה ללידה, התערבות כירורגית במידת הצורך בלידה, וטיפולים לאחריה זמינים לעיתים רחוקות, אם בכלל, ומעלים את שכיחותם של זיהומים וסיבוכים מסכני חיים ליולדת וליילוד.[14]

מערכת הבריאות

ישראל הובילה מדיניות של המטת חורבן בריאותי: היא הרסה בתקיפה שיטתית ומכוונת את מערך הרפואה בעזה, תוך פגיעה אנושה ביכולתו - שהייתה מוגבלת מלכתחילה - לענות על הצרכים ההולכים וגדלים של חולים ופצועים ולמנוע מגפות, צרכים אשר גם מדינה מפותחת הייתה מתקשה להתמודד עמם. פגיעה זו

התאפשרה בעקבות קמפיין דה-לגיטימציה ישראלי נגד מערכת הבריאות בעזה והפצת מידע לא מאומת באשר לקיומם של מרכזי פיקוד של חמאס בבתי החולים, המסירים מהם את ההגנה שמעניק להם הדין הבין-לאומי. העדויות החזקות על שימוש של חמאס במתקני הבריאות, באופן שסיכן את המטופלים ואת אנשי הצוות ופגע באמינות המערכת ובהגנה עליה, חייבות להיחקר כפשע מלחמה אך הן לא יכולות להוות הצדקה להרס שישראל הנחיתה על המערכת.

הרס מערכת הבריאות בעזה יצר אסון הומניטרי המזין את עצמו, שימשיך להשפיע על חיי העזתים למשך עשרות שנים קדימה. הקרסת מערכת הבריאות היא גורם מרכזי בהידרדרות הרצועה למשבר הומניטרי חסר תקדים, ויוצרת פגיעה אנושה ומכוונת בחברה העזתית.

תקיפת בתי חולים

עד אפריל 2024 ישראל תקפה 142 מוסדות בריאות, בהם 30 בתי חולים ו-53 מוסדות בריאות שהושבתו. בתי החולים בצפון רצועת עזה הושבתו לפרקי זמן משמעותיים, וגם לאחר שחזרו לפעול עשו זאת באופן חלקי בלבד. נכון לפברואר 2024, רק שמונה מתוך 36 בתי החולים ברצועת עזה פעלו, וגם זאת תחת מחסור כבד בציוד חיוני ובכוח אדם ובתפוסה של מעל 200%. עד סוף מאי 2024 נהרגו 493 אנשי בריאות ורפואה, מה שהחמיר את הפגיעה ביכולתם של מוסדות הבריאות ברצועה לתת מענה לצרכים. לטענתה של ישראל, בתי החולים קיבלו אזהרה ודרישה להתפנות. טענה זו אינה עומדת במבחן המציאות; לבתי החולים לא הובטח פינוי מקצועי ובטוח או בית חולים שיוכל לקלוט את המטופלים שלהם, ולמעשה לא היה כזה בנמצא ברצועת עזה. התוצאה הטרגית של פינוי בהול הודגמה בבית החולים נאסר, שם דיווח הצוות כי עם חזרתו למתקן מצא חמישה פגים ללא רוח חיים.

אנו מדגישים כי גם שימוש פסול ופושע של חמאס בבתי חולים אינו יכול להצדיק תקיפה ישראלית של בתי החולים והתעלמות מצורכיהם של המטופלים בהם. במבחן התוצאה, ישראל החריבה את מערכת הבריאות הפלסטינית, ויש לחקור זאת כפשע מלחמה.[15]

מחסור בציוד רפואי מציל חיים

חוסר בציוד רפואי - שהוא תולדה ישירה של ההגבלות הדרקוניות שישראל מטילה על הכנסת סיוע לרצועת עזה - מביא אף הוא לסבל לא יתואר ברצועת עזה, בראש ובראשונה בשל היעדר חומרי הרדמה ובשל ביצוע פעולות רפואיות בתנאים שאינם מאפשרים שמירה על תנאים סניטריים בסיסיים. המחסור היה כזה שגם חבישות לכוויות וגם מורפיום לביצוע קטיעות איברים לא היו בנמצא. במשך תקופות ארוכות, בחלקים נרחבים מהרצועה לא ניתן היה לבצע כל פעולה כירורגית, ובתי החולים נאלצו להסתפק במתן עזרה ראשונה לפציעות קשות. מובן מאליו שהדבר הוביל למקרי מוות ונכות קשה שהיו יכולים להימנע עם טיפול רפואי סטנדרטי. כדוגמה לפגיעה החמורה בחולים כרוניים, ניתן לבחון את טיפולי הדיאליזה ברצועה. בשל חוסר היכולת לספק טיפולים קריטיים אלה באופן מספק, היו חודשים ארוכים במלחמה שבמהלכם מתו חולי כליות מדי יום. חובתה של ישראל הייתה למנוע מוות מיותר זה.

מניעת יציאה של חולים ופצועים

עד ל-7 באוקטובר, ישראל אישרה את יציאתם של 3,000-2,000 חולים מדי חודש לשטחי הרשות הפלסטינית או לישראל לצורך קבלת טיפול רפואי דחוף או מציל חיים שאינו בנמצא ברצועה. בימים שאחרי 7 באוקטובר ביטלו הרשויות הישראליות את היתרי התנועה שבהם החזיקו חולים. מאז, לאותם חולים ולאלפי הפצועים והחולים שנוספו אליהם אין כל גישה לטיפול רפואי מספק, מאחר שישראל אינה מאשרת את יציאתם מרצועת עזה, ומספר החולים שקיבלו אישור להתפנות למצרים מזערי ורחוק שנות אור מלענות על הצרכים ההולכים וגדלים; נכון לסוף מאי, עם כיבוש מעבר רפיח הופסקו לחלוטין פינויים רפואיים למצרים. לפי דיווח של ארגון הבריאות העולמי, נכון ל-20 באפריל 2024 היו ברצועה 9,000 חולים ופצועים קריטיים שמצבם דרש פינוי רפואי מיידי.[16]

הרס תשתיות

ההתקפות האוויריות של ישראל בעזה גרמו עד כה הרס שיטתי בלתי נתפס. על פי הערכות, כ-70% מבתי המגורים בעזה ומחצית מכלל המבנים ברצועה נפגעו או נהרסו כליל בהפצצות.[17] הרס זה כולל את המבנים שהוחרבו כחלק מ"חישוף" השטח ברצועה של כקילומטר לאורך גדר המערכת המפרידה בין רצועת עזה לישראל על מנת ליצור אזור חיץ. יש להדגיש כי הריסות אלה נעשות במטרה להתמודד עם סכנה עתידית תיאורטית, ומטעם זה דינן להיחקר כפשע מלחמה.

בין כל מופעי ההרס, אנו מדגישים את ההרס השיטתי והמכוון של נכסי תרבות ובתוכם אוניברסיטאות, מוסדות דת, מבנים היסטוריים, ארכיונים, מוזיאונים ואתרי מורשת. לפי דיווחים של ארגונים מקומיים ובין-לאומיים, כ-70% מהאתרים ההיסטוריים ברצועה נפגעו קשות או הוחרבו.[18] דוגמה בולטת לכך הוא מסגד אלעומרי (המסגד הגדול), שהופצץ ב-20 באוקטובר על-ידי ישראל, ואתרים נוספים כמו "חמאם השומרונים", "ארמון הפשה", ארכיון העיר עזה, המוזיאון של רפיח ושרידי הנמל העתיק של עזה. האמנה להגנה על נכסי תרבות בשעת עימות מזוין, עליה ישראל חתומה, קובעת שהרס כזה עשוי להיחשב כפשע מלחמה.

יש מספר אינדיקציות לביצוע שוד וביזה של נכסי תרבות. תופעות אלה כוללות ביזה מכוונת של חיילים, הוצאה של ממצאים מאזור לחימה מתוך רצון להגן עליהם לכאורה, וכן חשש לסחר בממצאים ארכיאולוגיים ופריטי תרבות אחרים בשל העוני והרעב ברצועה.

חשמל

מאז 11 באוקטובר אין חשמל ברשת החשמל ברצועת עזה, שכן ישראל ממשיכה לחסום את אספקת החשמל ולמנוע כניסת דלקים לתפעול תחנת הכוח ברצועה. מאז נובמבר ישראל מאפשרת כניסה של מעט דלק וגז בישול לחלוקה בעזה; ואולם כמות הדלקים הנכנסת רחוקה מאוד מלספק את הצורך העצום שנוצר בשל ההפסקה המוחלטת באספקת החשמל ברשת המקומית. קיים צורך דחוף בחידוש אספקת החשמל לעזה ובהכנסת דלקים בהיקפים גדולים, בין היתר להבטחת תפקודם הרציף של בתי חולים ואמבולנסים, לשאיבה וחלוקה של מים, לתפעול מערכות התברואה והתקשורת, ועוד.

מערכות תקשורת

הרשת הסלולרית ברצועה נתונה לשליטה מלאה של ישראל, שלפי הדין הבין-לאומי מחויבת להבטיח את תפקודן התקין של מערכות התקשורת. בפועל, מאז תחילת המתקפה ב-7 באוקטובר היו לפחות עשרה מקרים של ניתוק ממושך ומכוון של רשתות התקשורת בכל רחבי הרצועה: כל מקרה כזה מקשה על פעולתם של שירותי הצלה וחירום ועל תיאום חלוקת סיוע הומניטרי ברחבי הרצועה. יש לציין גם כי בהיעדר אינטרנט או רשת סלולרית יציבה, מסרים ישראליים לגבי דרישה לפינוי או הגדרה של אזורים בטוחים לאזרחים - המופצים דרך תקשורת סלולרית - הינם בגדר לעג לרש.[19]

אחריותיות

שלושה הליכים הנוגעים למדיניות ישראל בעזה מתנהלים כרגע בבתי משפט בין-לאומיים. הראשון הוא דיון בחוות דעת מייעצת בנוגע לחוקיות הכיבוש בגדה המערבית וברצועת עזה. השני החל בדצמבר 2023, כאשר דרום אפריקה הגישה תביעה נגד ישראל בבית הדין הבין-לאומי לצדק (ICJ) בהאג בטענה שישראל מבצעת בעזה פשע השמדת עם נגד הפלסטינים (ג'נוסייד). במסגרת ההליכים בתביעה, בינואר 2024 הוציא בית המשפט צווי ביניים שדרשו מישראל להקפיד על הכנסה וחלוקה של סיוע הומניטרי ברצועה, ולפעול נגד הסתה לרצח עם. מהנתונים נראה כי ישראל לא עשתה כן: הסיוע הנכנס אינו מספק, אין הקפדה על חלוקה אפקטיבית ובטוחה, והתשתיות שאמורות למנוע אסון הומניטרי - ובכללן מערכת הבריאות - ממשיכות לספוג פגיעות אנושות. בעקבות הכניסה הקרקעית לרפיח בית הדין הוציא ב-24 במאי צווים חדשים, המורים על עצירת כל לחימה ברפיח שעלולה לגרום להשמדה של העם הפלסטיני ולאפשר כניסה של נציגי גופי חקירה של האו"ם לרצועת עזה. בית הדין גם קבע, בין השאר, כי ישראל לא קיימה את הצווים הקודמים שהוצאו.

ההליך השלישי הוא חקירה פלילית של בית הדין הפלילי הבין-לאומי (ICC), גם הוא בהאג. במאי 2024 ביקש התובע כרים חאן משופטי בית המשפט להוציא צווי מעצר לבכירי חמאס, לראש ממשלת ישראל בנימין נתניהו ולשר הביטחון יואב גלנט, כשהצווים נגד נתניהו וגלנט כוללים התייחסות לפשעים של הרעבה, השמדה והתקפות נגד אוכלוסייה אזרחית בכוונה תחילה. זהו צעד מרחיק לכת, אך חשוב ומתבקש לנוכח ההיקף והחומרה של הפשעים שבביצועם הם חשודים. אף שאנו מצרים על הנסיבות שהביאו למצב עגום זה, אנחנו מברכים על קיומן של מערכות צדק ומשפט בין-לאומיות ותומכים בצעדים שננקטים על ידן כדי להתערב בנעשה ולעצור ביצוע של פשעי מלחמה ופשעים נגד האנושות - כאן ובכל מקום בעולם שבו עולים חשדות לביצוע פשעים חמורים מעין אלה. אנו רואים בכך הוכחה למחויבות להגנה על זכויות אדם, ולמחויבות של קהילת העמים לא לעמוד מנגד.

קיום החקירה נגד בכירים ישראלים בבית המשפט הפלילי הבין-לאומי והוצאת צווי מעצר נגדם מתאפשרים בגלל מנגנון ומדיניות החקירות הישראליים. מבין מנגנוני אכיפת החוק הקיימים בישראל, במסגרת המלחמה הופעל עד כה רק מנגנון החקירות הצבאי. עד כה לא הוקמה ועדת חקירה ממלכתית, שלה הסמכות בדין הישראלי לחקור את מקבלי ההחלטות בדרג המדיני, ואף היועצת המשפטית לממשלה לא פעלה כנגד החלטות

שהתקבלו לגבי אופן ניהול המלחמה. המנגנון הצבאי מבטיח חסינות והיעדר אחריותיות, כפי שנפרט, ולכן אינו עומד בדרישות עיקרון המשלימות;[20] היעדר פעולה של מנגנוני אכיפת חוק אחרים מעניק לבתי הדין הבין-לאומיים סמכות לחקור.

בדיקת תלונות ודיווחים על מעשי חיילים וכוחות הצבא בעזה שמוגשים לצבא במהלך הלחימה נעשית באופן שונה מבדיקתן של תלונות על חשד לביצוע עבירות פליליות ופשעי מלחמה בימי שגרה. בעת הלחימה, התלונות מתבררות תחילה בידי המנגנון המטכ"לי לתחקור אירועים חריגים, ואז מועברות לפרקליטה הצבאית הראשית (פצ"ר) להחלטה אם לפתוח בחקירה פלילית. על פי פרסומי הצבא, מאות מקרים הועברו לבחינת מנגנון הבירור המטכ"לי מאז תחילת הלחימה, אך לא נמסר מידע מפורט או כל אינפורמציה לגבי הטיפול בהם.

לאורך שנים מערכת אכיפת החוק הצבאית מייצרת מראית עין של אכיפת חוק, אך בפועל מספקת חסינות כמעט מלאה לפעילות הצבא והחיילים. רוב התלונות נסגרות ללא חקירה פלילית, ורק מספר זעום מהחקירות שנפתחות מולידות כתבי אישום. הבדיקות והחקירות עוסקות בדרגים זוטרים בלבד וככלל, מפקדים בכירים וקובעי מדיניות אזרחיים אינם נחקרים. נוסף על כך, המערכת מחבלת בטיב החקירות: הליכי הבדיקה המקדימה, החקירה וקבלת ההחלטות אורכים חודשים ואף שנים, והחקירות עצמן רשלניות. כמו כן, אין כל בדיקה של חוקיות המדיניות שנבחרה והפקודות שניתנו.[21] על סמך ניסיון העבר עולה חשש כבד כי גם הפעם מרבית הבדיקות והחקירות יסתיימו מבלי להעמיד לדין את האחראים, ובעיקר - מבלי שקובעי המדיניות ומוביליה ייחקרו ויתנו את הדין על המדיניות הפושעת שהתוו. כל עוד ישראל אינה מוכנה לחקור בעצמה בצורה יסודית ומקיפה הפרות של הדין הבין-לאומי, חקירה חיצונית ובלתי תלויה של חשדות להפרת הדין מצד ישראל הינה הכרחית על מנת להפסיק את המשך הפגיעה בחפים מפשע ולמנוע הפרות זכויות אדם נוספות.

מעצרים וכליאה

מעצרי עזתים עם היתרי שהייה

ערב ה-7 באוקטובר שהו בישראל אלפי פלסטינים תושבי עזה שהחזיקו בהיתרי כניסה לישראל לצורכי עבודה או קבלת טיפול רפואי. היתרים אלה נשללו עם תחילת המתקפה והפכו את הפועלים והחולים בן רגע ל"שוהים בלתי חוקיים", מבלי שנתנה להם כל הזדמנות להתגונן. אלפים נעצרו והוחזקו במחנה ענתות ובמחנה עופר תוך שלילת זכויותיהם, בהן הזכות לייצוג משפטי. הצטברו עדויות מדאיגות לגבי התנאים שבהם הוחזקו אותם פועלים וחולים, אך בשל היעדר הגישה לעורכי דין, נציגי הצלב האדום, או כל מנגנוני ההגנה, לא ניתן לאשש או להפריך טענות אלה. בעקבות עתירה לבג"ץ של ארגוני זכויות אדם[22] החליט הקבינט המדיני-בטחוני בנובמבר 2023 על החזרתם לעזה של אלפי פועלים שהיו עצורים עד אז.[23] אין להשכיח את מעצרם הלא חוקי של אלפי אנשים שישראל עצמה נתנה להם היתרים; הן משום שההתנהלות במשך כחודשיים הייתה פסולה מכל וכל, והן משום שניכרת פה אוזלת היד של המערכת המשפטית שהייתה אמורה לעמוד להם למגן.

חוק הלב"חים (לוחמים בלתי חוקיים)

מאז ה-7 באוקטובר נעצרו על-ידי כוחות הביטחון הישראליים אלפי תושבי עזה, מרביתם בתוך שטח רצועת עזה וחלקם בשטח ישראל. נכון למאי 2024, ישראל מחזיקה בכ-2,000 עצורים באמצעות צווי כליאה קבועים (כלומר הם מוחזקים במעצר מעל 45 יום), ובמאות עצורים נוספים שיש כבר כוונה להגיש נגדם כתב אישום.[24] במקביל, למעלה מ-1,500 איש היו עצורים ושוחררו בחזרה לרצועה.
כלל העצורים מעזה מוגדרים "לוחמים בלתי חוקיים" (לב"חים), ונשללות מהם זכויות של שבויי מלחמה. על פי חוק זה, מפקד צבאי נדרש להוציא צו למעצרו של אדם המוגדר לב"ח בתוך 45 ימים מעת מעצרו (במקום 96 שעות), הזמן המקסימלי לקיום ביקורת שיפוטית על צו כזה הוא 75 ימים (במקום 14 ימים), ומשך מניעת מפגש בין לב"ח לעורך דינו יכול להגיע ל-90 ימים (במקום 10 ימים). בניגוד לחובתה של ישראל ולפרקטיקה בעבר, משפחות העצורים אינן מיודעות לגבי מקום הימצאם, ולצלב האדום אין כל גישה למקומות המעצר שלהם.[25]

כפועל יוצא מהסדר חוקי קלוקל זה, גם אנשים שאינם מעורבים בלחימה יכולים להיות מוחזקים בלא משפט, בתנאי ניתוק מהעולם החיצון, לפרקי זמן ממושכים ביותר, וללא ההגנות הפרוצדורליות החיוניות למניעת עינויים והעלמה כפויה. אין המדובר רק באפשרות תיאורטית: ידוע לנו על מקרים של אנשים שלא היה להם כל קשר ללחימה - כמו אישה עזתית בת 82 הסובלת מאלצהיימר[26] - שנעצרו והוחזקו כלב"חים. התיקון לחוק פוגע במגוון רחב של זכויות יסוד חוקתיות ומפר את המשפט הבין-לאומי באופן בוטה שעלול לעלות כדי פשעי מלחמה לפי אמנת רומא, ואף להוות פשעים נגד האנושות. ב-25 באפריל הקבינט המדיני-ביטחוני אישר עקרונית הקמה של מנגנון המורכב משופט ישראלי ושני משקיפים זרים, אשר יבקר את הלב"חים המוחזקים בישראל; לפי ההחלטה, פרטי הוועדה והתנהלותה יסוכמו בהיוועצות עם ממשלת בריטניה.[27] מנגנון זה טרם הוקם ופרטי פעילותו אינם ברורים.

מחנות מעצר והתנאים בהם

בסיס שדה תימן שבדרום הארץ והמחנות עופר וענתות שבגדה המערבית משמשים את הצבא כמתקנים לאחזקת עצורים, ומאז תחילת המלחמה הוחזקו בהם במצטבר אלפים מתושבי עזה ללא פיקוח חיצוני. ארגוני זכויות אדם חשפו בתקשורת את תנאי החזקת העצורים במחנה שדה תימן, והתמונה העולה מהעדויות היא של תנאי כליאה קיצוניים העולים כדי עינויים: העצורים במתקן מוחזקים במכלאות פתוחות לשמיים, אזוקי ידיים ומכוסי עיניים במשך 24 שעות ביממה, ומאולצים לכרוע על ברכיהם רוב שעות היום ולישון על רצפת המכלאות בלילה. העצורים אינם מקבלים מספיק מזון ומים, סובלים מחוסר בטיפול רפואי, היעדר תנאי סניטציה בסיסיים, צפיפות קשה, יחס אלים ומשפיל, ושימוש בעינויים כפרקטיקה שגרתית במהלך החקירות.

מהמידע שיש בידינו, לפחות 40 עצורים מתו בעת החזקתם במשמורת הצבא נכון לסוף חודש אפריל.[28] הצבא אישר שאכן מספר עזתים מתו במעצר, ושנסיבות מותם נחקרות, אולם הוא מסרב למסור מידע נוסף. יש להדגיש שכיוון שאין אסמכתה פומבית למעצרם של אנשים בשדה תימן עד 45 יום ממעצרם, קיים חשש כבד כי אנשים שנעצרו בעזה ומתו בעודם במתקן ייעלמו בלא זכר, דבר היכול להיחשב להעלמה כפויה, המהווה

פשע מלחמה על פי המשפט הבין-לאומי. במאי 2024 דיווחה המדינה על כוונה לצמצם את התפוסה בשדה תימן ולהפכו לבסיס קליטה ראשוני לעצורים. שינוי זה טרם ניכר בפועל.

המתקן הרפואי בשדה תימן

לצד מתקן הכליאה והתנאים המדאיגים בו, בבסיס שדה תימן הוקם בית חולים שדה לטיפול ראשוני בעצורים. פצועים או חולים שמצבם הבריאותי מורכב צריכים להיות מועברים לבתי חולים תקניים בעלי ציוד וצוות מתאים, אולם בפועל, מתקן השדה בבסיס שדה תימן מספק גם טיפול מורכב במצבים שדורשים אשפוז.
על פי מדריך משרד הבריאות להפעלת המתקן, שדה תימן מאויש על-ידי רופא בכיר וצוות של א.נשי מקצועות הרפואה, שגויסו מכוח צו 8 ושלא במסגרת חיל הרפואה. בניגוד להוראות חוק זכויות החולה, הם מונחים לפעול בצורה אנונימית, בלי שהם מזדהים בפני המטופלים, והם אינם חותמים בשמם, חותמתם האישית או מספר הרישיון שלהם על אף מסמך רפואי. ניתן לשער שחיסוי זהותם נועד בחלקו להגן עליהם מפני ביקורת ציבורית בישראל, אך בה במידה עולה חשש כבד כי מטרת האנונימיות היא למנוע אפשרות לתלונה או חקירה בנוגע להפרות של כללי האתיקה והמקצועיות הרפואית.

> המתרחש במתקן הכליאה בשדה תימן בכלל, ובהקשר לטיפול הרפואי הניתן לכלואים בו בפרט, משקף נקודת שפל חסרת תקדים

יש לציין גם כי הנחיות המתקן - בניגוד גמור להנחיות בין-לאומיות ואתיות - אינן כוללות את החובה לתעד ברשומות הרפואיות כל חשד למקרה של אלימות או עינויים, או את החובה לדווח על חשדות כאלו לגורמים המתאימים. מעדויות של רופאים המשרתים בשדה תימן עולה תמונה מחרידה של הזנחה רפואית ועבירות קשות על האתיקה הרפואית, כולל כריתת ידיים ורגליים של עצורים כדבר שבשגרה בשל פצעים הנגרמים מאיזוק, מחסור בתרופות, טיפול רפואי לא מתאים ואלימות משמעותית כלפי העצורים. על פי הדיווחים, עצורים מגיעים לקבל טיפול כשעל גופם סימני אלימות קשים.

מהאמור לעיל עולה כי המתרחש במתקן הכליאה בשדה תימן בכלל, ובהקשר לטיפול הרפואי הניתן לכלואים בו בפרט, משקף נקודת שפל חסרת תקדים למקצוע הרפואה ולאתיקה ולמקצועיות הרפואית.[29] מתקן הכליאה בשדה תימן, התנאים שבהם מוחזקים הכלואים בו, התנהלותן של רשויות הכליאה, הטיפול הרפואי בו, מהווים כולם ביחד וכל אחד לחוד הפרה בוטה של כל דין או חובה חוקית כלפי עצורים אלו.[30]

טיפול רפואי בעצורים עזתים

בימים הראשונים למלחמה הצהיר משרד הבריאות כי עצורים מעזה לא יועברו לבתי חולים בישראל, וכי הם יופנו למתקנים של שירות בתי הסוהר (שב"ס) או של הצבא - מבלי להתייחס כלל למידת יכולתם של אלו להעניק לעצורים טיפול רפואי. הצהרה זו מצאה הד בבתי החולים עצמם, שסירבו בחלקם לטפל בעצורים עזתים שהופנו אליהם על-ידי כוחות הביטחון.[31] יש לציין כי ההסתדרות הרפואית בישראל וחלק מהצוותים הרפואיים בבתי החולים התנגדו לכך, אך בפועל ניכר כי יש הימנעות גורפת משימוש בבתי חולים אזרחיים לטיפול בעזתים. אנשי צוות רפואי מעידים כי כאשר אלה בכל זאת מופנים ומתקבלים לטיפול הדבר נעשה בשהות הקצרה ביותר האפשרית, תוך הנמכת הסטנדרטים הרפואיים.

דגשים והמלצות

בסיום פרק עגום זה, אין מנוס מההבנה כי ישראל מפרה באופן חמור את חובותיה כלפי האוכלוסייה האזרחית בעזה תחת הדין הבין-לאומי, הן ככוח כובש והן כצד ללחימה.

» דרושה הפסקת אש מלאה ומיידית כדי למנוע אובדן נוסף של חיי אדם, לבלום החמרה נוספת באסון ההומניטרי בעזה ולהבטיח את החזרת כל החטופים.

» כל עוד מתנהלת לחימה, על אזרחי ישראל והקהילה הבין-לאומית לדרוש מהמדינה לעמוד בחובותיה כלפי האוכלוסייה בעזה באופן מלא, כלומר למנוע רעב ולאפשר גישה נאותה לשירותים בסיסיים כמו מים. עיכוב מכוון של אספקת סיוע הומניטרי חיוני, או הרעבה מכוונת של תושבים באמצעות מניעת סיוע חיוני להישרדותם הם פשעי מלחמה. על ישראל לדאוג לא רק להכנסת סיוע מספק אלא גם לחלוקתו ברחבי הרצועה.

» על ישראל והקהילה הבין-לאומית לשים בראש סדר העדיפויות את שיקום מערכת הבריאות ברצועת עזה. הדבר דורש כניסה מיידית ומשמעותית של ציוד רפואי ותרופות בכמויות מספקות, הפסקת כל פגיעה במתקני רפואה, וסיוע שיאפשר למתקנים אלה לתפקד ולענות על הצרכים המיידים והמתמשכים של תושבי הרצועה. את הפגיעה הישראלית במערכת הבריאות בעזה יש לחקור כפשע מלחמה.

» אנו קוראים לאזרחי ישראל ולקהילה הבין-לאומית לדרוש שינוי מהותי ומיידי ביחס לעצורים. יש לדאוג למנגנוני פיקוח חיצוניים, לרבות גישה לעורכי דין וביקורים של הצלב האדום, ולדאוג להחזרת כל ההגנות החיוניות על זכויותיהם של עצורים. עצורים מעזה שיש הצדקה ממשית להחזיקם צריכים לשהות במתקן כליאה ראוי שעומד בדרישות המינימליות לפי הדין הבין-לאומי ולפי חוקי מדינת ישראל.

» יש לסגור את מתקן השדה הרפואי שבבסיס שדה תימן לאלתר, ולהפנות את העצורים הזקוקים לטיפול רפואי לבתי חולים אזרחיים בישראל, לקבלת טיפול שהולם את האתיקה והמקצועיות הרפואית.

» על ישראל לחדול מהרס מכוון ושיטתי של מוסדות ונכסי תרבות ברצועת עזה, להימנע מהוצאת נכסי תרבות משטח הרצועה, לחקור כל חשד למקרי ביזה של נכסי תרבות ולהשיב חפצים שנבזזו. על הקהילה הבין-לאומית לדרוש ששיקום ושימור נכסי התרבות יעשה בשקיפות ובליווי בין-לאומי.

» על ישראל והקהילה הבין-לאומית לוודא שחקירת החשדות לביצוע פשעי מלחמה ועבירות פליליות מתבצעת במהירות, במקצועיות ובאפקטיביות וכי היא כוללת גם חקירה ומיצוי הדין עם קובעי המדיניות הצבאיים והאזרחיים ולא רק ביחס לחיילים זוטרים. לצורך כך יש לאפשר ולשתף פעולה עם חקירה חיצונית ובלתי תלויה של החשדות, כולל בחינת החוקיות של מדיניות הלחימה, הנהלים והפקודות ולא רק את החריגות מהם, ובכלל זאת אופן השימוש בבינה מלאכותית. לצד זאת, על מערכת אכיפת החוק הצבאית לפרסם מידע על אודות הבדיקות והחקירות שהיא מבצעת ותוצאותיהן.

פרק זה - כמו הדו"ח כולו - עוסק בחובותיה של ישראל ובהפרות מצד מדינת ישראל של הדין הבין-לאומי. בשל כך, לא עסקנו כאן אלא בחטף בפשעי מלחמה שביצע ומבצע חמאס מאז 7 באוקטובר. עם זאת, אין אנו יכולים לסיים פרק קשה זה ללא קריאה לקהילה הבין-לאומית לעשות ככל יכולתה כדי להביא לשחרור מיידי של כל 125 האזרחים והחיילים החטופים בידי חמאס, ולמיצוי הדין עם מנהיגי חמאס שהורו על המתקפה הנפשעת כלפי אזרחים.

הגדה המערבית

> סקירה כללית ורקע

מאז כיבושה במלחמת 1967 נתונה הגדה המערבית לשליטה ישראלית ומנוהלת על-ידי המפקד הצבאי. אף שמעולם לא הכריזה על כך, ישראל החלה לספח את הגדה המערבית מיד לאחר כיבושה באמצעות שני מנגנונים משלימים: שליטה פיזית במרחב הגיאוגרפי ועיצוב המרחב המשפטי-בירוקרטי. ישראל ניכסה מעל מיליון דונם באמצעות הכרזתם כ"אדמות מדינה"; היא בנתה מספר רב של התנחלויות ומיזמי תשתית כשהיא מנכסת לעצמה את המרחב; על-ידי החלת החוקים והתקנות הישראליים על אוכלוסיית המתנחלים, ישראל למעשה סיפחה מנהלית חלקים גדולים מהגדה. במעשים אלו ממשיכה ישראל להפר את הדין הבין-לאומי באופן בוטה.

בעקבות הסכמי אוסלו חולקה הגדה המערבית לשלושה אזורי שליטה. לפי חלוקה זו, שנועדה להיות זמנית בלבד, רק שטח C הכולל 60% משטחי הגדה המערבית נותר רשמית תחת שליטה מלאה של ישראל; בפועל, מדינת ישראל ממשיכה לשלוט בגדה המערבית וחולשת על אין-ספור היבטים בחיי היום-יום של תושביה הפלסטינים, ישירות ובעקיפין. על אף היותה מוגנת על פי המשפט הבין-לאומי, האוכלוסייה הפלסטינית נתפסה תמיד בעיניי ישראל כתוצר-לוואי שיש לנהל בכוח. המצב הוא כה קיצוני, שמעשיה של ישראל כיום עומדים בקריטריונים של פשע האפרטהייד, כפי שהוא מוגדר במשפט הבין-לאומי. חוקיות השליטה הישראלית המתמשכת בגדה המערבית (ובמזרח ירושלים) נבחנת בימים אלה בבית הדין הבין-לאומי לצדק (ICJ).

מדיניותה של הממשלה ה-37, המונעת על-ידי אידאולוגיית עליונות יהודית, מעמיקה את משטר האפרטהייד המושל במרבית ההיבטים של חיי הפלסטינים בגדה המערבית. צעדיה מרגע הקמתה, עוד טרם ה-7 באוקטובר, מבססים את השליטה הישראלית בשטח הכבוש באופן בלתי הפיך ונועדו להחיש ולהשלים את סיפוח הגדה המערבית לישראל. מאז פרוץ המלחמה נראה שתהליכים אלו אצים-רצים קדימה.

מדיניות הסיפוח: שינויים מבניים

הממשלה ה-37 מובילה תהליך מואץ של העברת סמכויות נרחבות מידי המפקד הצבאי לידי גורמים אזרחיים הנשלטים באופן ישיר על-ידי הממשלה. מדובר בשינוי מבני מרחיק לכת של מעבר ממסגרת משפטית של כיבוש צבאי, הפועל תחת מגבלות דיני הכיבוש, למשטר של סיפוח ואפרטהייד - שניהם אסורים על פי הדין הבין-לאומי.

השינוי המבני הבולט ביותר הוא מינוי בצלאל סמוטריץ' לשר נוסף במשרד הביטחון - תפקיד שהומצא לראשונה לדרישתו. סמכויות נרחבות הנוגעות לניהול החיים האזרחיים בגדה המערבית הועברו משר הביטחון לידי השר סמוטריץ', ובהן האחריות על המינהל האזרחי ועל מתאם פעולות הממשלה בשטחים

(מתפ"ש).[32] במקביל הוקמה "מינהלת ההתיישבות" - תחת השר סמוטריץ' אף היא.[33] חסמים שונים הוסרו במטרה להקל על בניית התנחלויות; כך למשל, ביוני 2023 בוטל הצורך באישור ממשלתי לבנייה ישראלית בגדה המערבית, והאחריות על ועדת התכנון העליונה בשטחים הועברה גם היא לשר סמוטריץ'. בשלבי מימוש מתקדמים נמצאים העברת תפקיד הייעוץ המשפטי לגדה המערבית (יועמ"ש איו"ש) למשרד הביטחון והפיכתו למינוי פוליטי, ומינוי סגן אזרחי לראש המינהל האזרחי.[34]

אלו שינויים מבניים, משפטיים ובירוקרטיים בעלי משמעות עצומה, והם מצטרפים למגמה נרחבת של החלה ישירה של חוקים ישראליים על מתנחלים.[35] מטרתם היא טשטוש הקו הירוק, נרמול השליטה הישראלית בגדה המערבית, ואיגוד מתנחלים הגרים בשטח הכבוש ואזרחים ישראלים החיים בתחומי ישראל הריבונית תחת אותה מערכת משפטית באופן שאינו ניתן להתרה. יש להדגיש כי בה בעת, חייהם של פלסטינים ממשיכים להיות מנוהלים בנפרד ובכוחניות תחת משטר צבאי.

מדיניות הסיפוח: הרחבת התנחלויות

כוונתה המוצהרת של הממשלה הנוכחית היא להכפיל את אוכלוסיית המתנחלים. בהתאם למטרה זו, מספר שיא של יחידות דיור מעבר לקו הירוק קודמו בשנת 2023; בחסות המלחמה מקודמת הגדלה משמעותית נוספת של שטח ההתנחלויות ואוכלוסייתן. כבר לאחר ארבעה חודשים נרשמה 2024 כשנת שיא בהיקף ההכרזות על "אדמות מדינה" בגדה המערבית - כ-11 אלף דונמים הוכרזו עד כה. הכרזות אלו כללו הכרזה נרחבת באדמות הכפרים אבו דיס ואלעזריה; סביב אתר ההרודיון; ולמעלה מ-8,000 דונמים בצפון בקעת הירדן - ההכרזה הגדולה ביותר מאז הסכמי אוסלו. במקביל לקידום תוכניות בנייה רחבות היקף הכוללות התנחלויות חדשות בחברון ובמדבר יהודה והקמה של אזור תעשייה חדש, התרחבו מאמצי הכשרה בדיעבד ותקצוב של בנייה שאינה חוקית אף על פי החוק הישראלי - מאחזים, מאחזי חוות ויחידות דיור שנבנו על קרקע פלסטינית פרטית. באפריל 2024 הורה השר סומטריץ' להעניק שירותים אזרחיים ולחבר לתשתיות 68 מאחזים לא מורשים, חלקם כהתנחלויות עצמאיות חדשות, צעד שיקשה מאוד על פינויים בעתיד.[36]

> כבר לאחר ארבעה חודשים נרשמה 2024 כשנת שיא בהיקף ההכרזות על "אדמות מדינה" בגדה המערבית — כ-11 אלף דונמים הוכרזו עד כה

יד ביד עם פעולות אלה הואצה ההשתלטות על קרקעות פלסטיניות גם באמצעות בנייה בשטח: מאז פרוץ המלחמה הקימו מתנחלים 24 מאחזים ברחבי הגדה המערבית וסללו עשרות רבות של דרכים חדשות, חלקן על קרקע פלסטינית פרטית.[37] כך למשל, בדרום הר חברון מתנחלים מלווים בחיילים סללו דרכים לשימושם בליבו של הכפר סוסיא ובין כפרי מסאפר יטא. באזורים שונים של הגדה מתנחלים החלו לגדר שטחים פתוחים ולמנוע גישת פלסטינים אליהם. פעולות אלו נעשות בידיעה ובחסות של המדינה, פעמים רבות בליווי הצבא וללא פעולות אכיפה ממשיות מצד המינהל האזרחי.

תקציב המדינה מתעדף בצורה ברורה השקעות בהתנחלויות ומחריגן מקיצוצים באמצעות מענקים מיוחדים, הטיית מאות מיליונים מהכספים הקואליציוניים והשקעת 20% מתקציב משרד התחבורה בתשתיות בגדה המערבית. השקעת מיליונים בפעילות חקלאית במאחזים לא חוקיים נמשכת. מדובר בהפניית משאבים חסרת תקדים לפיתוח מפעל ההתנחלויות, המשקפת את סדרי העדיפויות של הממשלה.[38]

מדיניות הסיפוח: אלימות מתנחלים וגירוש קהילות

אלימות מתנחלים אידיאולוגית התעצמה בשנים האחרונות והפכה למציאות יום-יומית בחייהם של פלסטינים תושבי הגדה המערבית. אלימות זו כוללת איומים והטרדות, הרס רכוש ויבולים, ופגיעה בגוף ובנפש. היא נפוצה במיוחד באזורים הכפריים של הגדה - דרום הר חברון, בקעת הירדן, מזרחית לרמאללה וסביבות שכם - וקשורה בקשר הדוק למאחזים ומאחזי חוות המוקמים על מנת לנשל פלסטינים מאדמותיהם.[39] 2023 הייתה שנת שיא מבחינת מספר אירועי אלימות מתנחלים, היקפם וחומרתם: תועדו בה כ-1,200 אירועי אלימות,[40] בתוכם פוגרומים שבהם השתתפו מאות ישראלים.

בחסות המלחמה הפכה אלימות המתנחלים למשולחת רסן. מ-7 באוקטובר ועד סוף מאי 2024 נרשמו כ-900 תקיפות;[41] כ-43 אלף עצים הושחתו, כ-500 פלסטינים נפצעו ולפחות 31 נהרגו בתקריות הקשורות לאלימות מתנחלים.[42] פוגרומי מתנחלים המוניים בגדה התגברו אף הם - באפריל 2024 הותקפו למעלה מעשרה כפרים ועיירות פלסטיניים. אלימות קשה ומאורגנת זו משמשת גם כאמצעי מוצהר למניעת גישה של פלסטינים לאדמותיהם החקלאיות; היא הגיעה לשיאה בתקופת המסיק, שחפפה לחודשי המלחמה הראשונים, ובלטה בחומרתה גם בהשוואה לשנים קודמות.[43]

מאז פרוץ המלחמה גורשו ונושלו מאדמותיהן 18 קהילות רועים בשטח C כתוצאה ישירה של אלימות מתנחלים מאורגנת - 157 משפחות וקרוב ל-400 קטינים.[44] במספר מקרים הרסו מתנחלים בתים ורכוש ומנעו כליל את תנועת התושבים על-ידי חסימות והטרדות יום-יומיות.[45] גירוש קהילות אלו, בין אם ישירות ובין אם באמצעות איומים ואלימות, הוא פשע מלחמה לפי הדין ההומניטרי הבין-לאומי.

יש להדגיש כי אלימות מתנחלים אינה רק פעולות של בודדים. זהו מנגנון שיטתי אשר בחסות ובתמיכה של המדינה פועל לגירוש ונישול פלסטינים ולהשתלטות על אדמות חקלאיות באמצעות הטלת טרור. אלימות מתנחלים מתרחשת פעמים רבות לעיניי חיילים העומדים מנגד, שומרים על התוקפים, ולעיתים אף מצטרפים למעשים.[46]

גיוס מתנחלים לשירות מילואים בגדודי הגנה מרחבית (הגמ"ר) מאז ה-7 באוקטובר, במקביל לחלוקת אלפי כלי נשק למתנחלים על-ידי הצבא, הגבירו אף הם את האלימות. בחסות המדים ועם נשק צבאי מתנחלים מאיימים, פוגעים ויורים בפלסטינים וברכושם; פלסטינים מדווחים שאין ביכולתם להבחין בין חיילים למתנחלים. הפקדת סמכויות אכיפת חוק בידי מתנחלים-מחוילים מעידה אף היא על התנערות מוחלטת של הצבא מחובתו להגן על האוכלוסייה הפלסטינית לפי הדין הבין-לאומי, וגרוע מכך - על אימוץ אלימות יהודית אידיאולוגית כמדיניות בשטחים הכבושים.

אלימות מתנחלים מתבצעת תוך חסינות כמעט מלאה מפני הדין; חקירות המשטרה בנוגע לאלימות מתנחלים הן רשלניות באופן שיטתי וברובן המוחלט (כ-94% מהתיקים) לא מובילות לכתבי אישום.[47] ככל הידוע לא הוגשו כתבי אישום לאחר פוגרום המתנחלים הקשה בחווארה ובזעתרה בפברואר 2023 שבו נהרג פלסטיני, או בעקבות מותם של לפחות 10 פלסטינים מירי מתנחלים מאז ה-7 באוקטובר. מציאות זו היא תוצר ישיר של הנחיות השר לביטחון לאומי איתמר בן גביר, אשר מכחיש את תופעת האלימות האידיאולוגית היהודית והנהיג מדיניות של אי-אכיפה משטרתית אל מול אוכלוסיית המתנחלים.[48]

אתרי מורשת

באצטלה של הגנה על אתרי עתיקות, גופי מתנחלים ורשויות המדינה מרחיבים את שליטתם בשטחי הגדה המערבית תוך השתלטות על אדמות פלסטיניות - בשנת 2023 הוקצו כ-150 מיליון שקל לטובת משימה זו. מאמצים אלה משמשים כצידוק להרחבת השליטה של ישראל גם בשטח B, למשל בהר עיבל, והם חלק ממהלך הסיפוח שמקדמת הממשלה.[49] פרויקטים תיירותיים וארכיאולוגיים, ובראשם סבסטיה ואתר ארמונות החשמונאים, זכו בתקציבי פיתוח משמעותיים גם בזמן המלחמה; בחסות המלחמה ישראל אף מאפשרת פגיעה קשה באתרי מורשת עולמית פלסטיניים: מאחז בלתי חוקי הוקם בשטחי האתר בתיר, ותועדו פגיעות במבנים עתיקים באתר המורשת העולמית בחברון.

הגבלות תנועה וחסימת גישה

מיד עם פרוץ המלחמה השית הצבא הגבלות תנועה קיצוניות על פלסטינים בגדה המערבית. קהילות וכפרים פלסטיניים שלמים הושמו תחת כתר - אין יוצא ואין בא - ומדיניות חסימת צירי התנועה שעודנה מיושמת, כמעט שאינה מאפשרת נסיעה בכבישים הראשיים או מעבר במחסומים רבים. קשות במיוחד היו ההגבלות בחברון, שם הותר לתושבי אזור H2 לצאת מביתם למשך שש שעות שבועיות בלבד. להגבלות תנועה דרקוניות אלו השלכות קיצוניות על חיי היום-יום של הפלסטינים. יש להדגיש כי כליאת תושבים במקום מגוריהם וניתוקם הכפוי מנוגדת לנוהלי הצבא ומהווה הפרה חמורה של האיסור המוחלט על ענישה קולקטיבית בדין הבין-לאומי. יישום הגבלות אלו על פלסטינים בלבד, ולא על המתנחלים הישראלים החיים בדיוק באותם אזורים, מדגיש את מאפייני האפרטהייד שבבסיסן.

הטלת הגבלות תנועה קשות אלו חפפה לעונות המסיק והחריש, והיא ממשיכה לפגוע אנושות בפלסטינים רבים הנסמכים על חקלאות למחייתם. פעילות חקלאית של פלסטינים מוגבלת בכל ימות השנה עקב איסור הגישה לאדמות שסביב התנחלויות ומאחזים ובשל אלימות מתנחלים קשה, והיא תלויה לחלוטין במנגנון התיאום וההיתרים של המינהל האזרחי; החלת מדיניות הגבלה גורפת מפרוץ המלחמה הובילה לכך שכמחצית מהחקלאים הפלסטינים ברחבי הגדה לא הצליחו להגיע לחלקותיהם. מאז ה-7 באוקטובר הצבא מונע כמעט לחלוטין גם את גישתם של פלסטינים לאדמותיהם שב"מרחב התפר" - כ-10% מאדמות הגדה המערבית שנכלאו בין הקו הירוק ובין חומת ההפרדה וסופחו הלכה למעשה על-ידי ישראל. יכולתם של תושבי הקבע של "מרחב התפר" לצאת ממנו צומצמה אף היא עוד יותר. הגבלות קיצון אלו, שאותן אישר בג"ץ בדצמבר 2023, מחסלות את יכולתם של עשרות אלפי חקלאים להתקיים בו.[50]

המינהל האזרחי: תכנון והריסה

העברת סמכויות הנוגעות לתכנון ולהריסת מבנים לשר במשרד הביטחון סמוטריץ' מקצינה ומאיצה את מדיניות התכנון הישראלית הדוחקת פלסטינים בכוח משטח C. סמכויות התכנון בשטח C מצויות כולן בידי המינהל האזרחי. פלסטינים כמעט ואינם יכולים לבנות באופן חוקי בשטח C - פחות מ-1% משטחו מיועד לפיתוח פלסטיני ו-98% מהבקשות להיתרי בנייה בו מסורבות, גם על אדמות פרטיות. סמכויות התכנון של המינהל האזרחי רחבות וכוללות אף שליטה בתשתיות; כתוצאה מכך, לכ-70% מהפלסטינים המתגוררים בשטח C אין כיום גישה קבועה למים.[51]

בשנים האחרונות הואצו מאמצי החרמת הציוד וההריסה של מבנים פלסטיניים בשטח C. תחת מינהלת ההתיישבות בראשותו של סמוטריץ', בשנת 2023 הואצה אף יותר האכיפה אל מול בנייה פלסטינית מחד, והונהגה מדיניות אי-אכיפה גורפת אל מול בנייה ישראלית לא-חוקית מנגד.[52] לפי נתוני המינהל האזרחי, בשנת 2023 נהרסו כ-680 מבנים בשטח C; בשבעת החודשים מאז ה-7 באוקטובר נהרסו 408 מבנים, וההערכה היא שמאות מבנים נוספים נהרסו או פורקו בתקופה זו כתוצאה ישירה מאלימות מתנחלים. 65 בתי ספר עומדים כיום בפני סכנת הריסה.[53] תחת הממשלה הנוכחית גם המגמה של הגבלת הבנייה הפלסטינית בשטח B הולכת ומתרחבת.

אלימות מדינה: חיילים

בשנת 2023 נהרגו 506 פלסטינים בגדה המערבית כתוצאה מפעילות כוחות הביטחון הישראליים, והיא השנה הקטלנית ביותר מאז 2005. מ-7 באוקטובר ועד סוף מאי 2024 נהרגו בגדה המערבית 502 פלסטינים - קרוב לרבע מתוכם קטינים (22.3%).[54] מאז ה-7 באוקטובר מבצעת ישראל עשרות פשיטות על יישובים פלסטיניים ומספר ההרוגים הפלסטינים הגבוה הוא תוצאה ישירה של אלו - כ-70% מההרוגים נהרגו בפעילות שיזמו כוחות הביטחון הישראליים. בתקופה זו תועדו לפחות שני מקרים של שימוש של חיילים בפלסטינים כ"מגנים אנושיים", מעשה האסור באופן מוחלט תחת הדין הבין-לאומי והמשפט הישראלי.[55]

פשיטות צבאיות נרחבות בגדה המערבית הובילו לפגיעה קשה בבתים, עסקים ותשתיות. מאז פרוץ המלחמה אף הצטברו עדויות רבות על ביזוי והשפלה של אזרחים פלסטינים ועל הרס מכוון של רכוש, כולל תיעוד רב שהופץ על-ידי החיילים עצמם. ריבוי האירועים, חומרתם והפצתם מעידים על תחושת החסינות ועל הגיבוי הניתן לפעילות עבריינית של כוחות הביטחון מצד מערכת אכיפת החוק הצבאית, בתמיכת הדרג המדיני. ואכן, רשויות אכיפת החוק נמנעות באופן שיטתי מחקירת חיילים הפוגעים בפלסטינים ומהעמדתם לדין. הוראות הפתיחה באש הן מתירניות, ומספקות הלכה למעשה הגנה משפטית גורפת ליורים; נדיר ביותר שמקרי הרג של פלסטינים באירועים בעלי אופי לא מלחמתי נחקרים, בניגוד גמור לנוהלי הצבא המחייבים לעשות כן.

מכלל התלונות הרבות שמוגשות לצבא בעקבות פגיעה בפלסטינים, רק במיעוט נפתחות חקירות פליליות (21.4%) ורק בחלקיק מזערי מהתלונות מוגשים כתבי אישום (0.87%). גם במקרים הנדירים שבהם חיילים מורשעים בעבירות כנגד פלסטינים, בתי המשפט הצבאיים פוסקים עונשים מקלים ביותר.[56]

אלימות מדינה: מעצרים

מתחילת המלחמה מבצעים כוחות הביטחון הישראליים מעצרים המוניים ברחבי הגדה המערבית. מעדויות עולה תמונה של מעצרים המלווים באלימות קשה באופן שיטתי. נכון לסוף מאי 2024 הוחזקו במתקני שב"ס מעל 7,800 עצירים ואסירים ביטחוניים מהגדה המערבית וירושלים המזרחית - מספר שיא וגידול של 200% בהשוואה לספטמבר 2023. לצד מעצרם של אלפי גברים, מ-7 באוקטובר ועד סוף 2023 נעצרו גם כ-100 נשים ומעל 240 קטינים.[57]

גם השימוש במעצרים מנהליים של פלסטינים זינק בחדות עם פרוץ המלחמה. באפריל 2023 נחצה לראשונה מזה 20 שנים רף 1,000 העצורים. כשנה לאחר מכן, בסוף מאי 2024, עומד מספר העצורים המנהליים על 3,410 - כ-40% מהפלסטינים שנעצרו בגדה המערבית - וככל הידוע לנו המספר הגבוה ביותר מאז תחילת הכיבוש הישראלי.[58] יש להדגיש כי גם בעת מלחמה מעצר מנהלי הוא נוהג פוגעני במהותו, נטול ביקורת שיפוטית של ממש, העומד בניגוד גמור לדין הבין-לאומי.

התפתחות מדאיגה במיוחד היא השימוש הגורף ב"מעצרים מלחמתיים" (סעיף 33 לצו בדבר הוראות ביטחון). בעוד שסעיף זה יועד לשימוש במקרים חריגים, מאז ה-7 באוקטובר הוא משמש כברירת המחדל במעצר של תושבי הגדה המערבית בידי מערכת המשפט הצבאית. מדובר במעצר אוטומטי לשמונה ימים ללא קשר לעילת המעצר, ללא אפשרות מפגש עם עורך דין וללא זכות ערעור. בחסות המלחמה, "מעצר מלחמתי" אף הפך לכלי להרחקת אנשי קהילות פלסטיניות מאדמותיהם שבשטח C. בעקבות עתירה לבג"ץ שעודנה תלויה ועומדת, באפריל הודיעה המדינה שרק בגירים הנחקרים על-ידי שב"כ ימשיכו להיעצר תחת סעיף זה.[59]

אלימות מדינה: פלסטינים במשמורת שב"ס

צעדים לצמצום נוסף של זכויותיהם של כלואים פלסטינים החלו עם השבעתה של הממשלה הנוכחית. מתחילת המלחמה נראה שבהוראתו הישירה של השר לביטחון לאומי מיושמת במתקני הכליאה שבאחריות שב"ס מדיניות ענישה קיצונית, העולה כדי עינויים ויחס בלתי אנושי, אכזרי ומשפיל. מה-7 באוקטובר מוחזקים כלואים ביטחוניים נעולים בתאים באופן כמעט מוחלט. בכדי להתמודד עם הגידול החד במספר הכלואים אישרה הכנסת תקנות חירום המאפשרות ציפוף קיצוני של כלואים ואת הלנתם על רצפות התאים. אגפי כלואים ביטחוניים נותקו ממים ומחשמל לשעות ארוכות, וביגודם וכל ציודם האישי הוחרמו. צמצום כמעט מוחלט של גישתם של כלואים פלסטינים לשירותי רפואה - מחבישה ועד טיפולים מצילי חיים, במרפאות שב"ס ובבתי חולים - מסכן את בריאותם ואף את חייהם באופן ממשי. מעדויות אף עולה תמונה של מדיניות הרעבה מכוונת של כלואים פלסטינים. בפברואר 2024 קבעה הסנגוריה הציבורית שתנאי המחייה במתקני הכליאה אינם אנושיים.[60] פגיעות קשות אלו בזכויות יסוד אינן חוקיות, מנוגדות לנוהלי שב"ס ויושמו בחוסר סמכות מוחלט.

בד בבד, מעדויות עולה תמונה קשה של אלימות סוהרים נרחבת ושיטתית כלפי כלואים פלסטינים בכל מתקני הכליאה: אלימות פיזית קשה, התעללות והטרדות מיניות, הפחדה ואיומים. לפחות עשרה כלואים מתו תחת משמורת שב"ס מ-7 באוקטובר ועד אפריל 2024, כאשר לפחות בשניים מהמקרים קיים חשד ממשי שהוכו למוות. התעללות זאת נעשית במחשכים וללא פיקוח: מפרוץ המלחמה מיישם שב"ס מדיניות של ניתוק כלואים פלסטינים מהעולם החיצון, ובכללה הגבלת ביקורי עורכי דין והפסקה מוחלטת של ביקורי הצלב האדום - ובכך מפר בשיטתיות את חובותיו תחת המשפט הבין-לאומי והחוק הישראלי.[61]

עד כה נמנעה מערכת המשפט הישראלית מלפקח על הנעשה בין כתלי מתקני הכליאה. יש לציין כי מעל 90% מהתלונות המוגשות ליחידה הארצית לחקירת סוהרים (יאח"ס) נסגרות ללא נקיטת צעדי המשך, וסוהרים זוכים לחסינות כמעט מוחלטת גם שלא בעיתות מלחמה.[62]

מתחילת המלחמה נראה שבהוראתו הישירה של השר לביטחון לאומי מיושמת במתקני הכליאה שבאחריות שב"ס מדיניות ענישה קיצונית, העולה כדי עינויים ויחס בלתי אנושי, אכזרי ומשפיל

מאז ה-7 באוקטובר מנועים נחקרי שב"כ באופן גורף מלהיפגש עם עורכי דין ואין כל מידע על הנעשה בחקירות ביטחוניות. לאור עדויות מהעבר ומידע חלקי על תנאי החזקתם, קיים חשש ממשי שעינויים מתקיימים בחקירות בהיקף רחב. במאי 2024 פרסמה הדווחית המיוחדת של האו"ם לענייני עינויים הצהרה הקוראת למדינת ישראל לחקור טענות חמורות על עינויים והתעללות בבתי הכלא ובמתקני המעצר הצבאיים.[63] הסיכוי שמקרים אלה ייחקרו כיאות קלוש: מבין 1,450 תלונות על עינויים שהוגשו למשרד המשפטים ב-20 השנה האחרונות, אף לא תלונה אחת הביאה להגשת כתב אישום כנגד חוקר שב"כ שהפעיל עינויים בחקירה.[64]

דגשים והמלצות

» שינויים מבניים, רפורמות מנהליות והפניית תקציבי עתק הם חלק אינטגרלי בתוכנית הממשלה ה-37 להכפלת אוכלוסיית המתנחלים ולסיפוח הגדה המערבית. אין לראות בהם שינויים בירוקרטיים שוליים: מדובר בשינוי המשטר ואופן השליטה הישראלית בגדה ובאוכלוסייתה. מכלול שינויים זה מוביל לשינוי בלתי-הפיך בשטח ולסיכול כל הסדר מדיני עתידי.

» 26 מאחזים הוקמו בשנת 2023, ובחסות המלחמה עושים המתנחלים ככל העולה על רוחם בגדה המערבית. מאחזים ומאחזי חוות, דרכים וגדרות צצים על אדמות פלסטיניות כפטריות אחר הגשם, ללא אכיפה ופעמים רבות תחת אבטחה צבאית. במקביל, ישראל מקדמת הכשרה נרחבת של מאחזים שאינם חוקיים גם לפי הדין הישראלי: הכשרה של 68 מאחזים, פיתוחם והרחבתם הוכרזה בחסות המלחמה. צעדים אלו פירושם השתלטות נרחבת וקבועה על קרקעות פלסטיניות.

» מאז ה-7 באוקטובר מתבצעות בממוצע ארבע התקפות מתנחלים יומיות כנגד פלסטינים ורכושם בגדה המערבית, בחסינות מלאה ולעיתים קרובות בנוכחות חיילים. אלימות זו מובילה גם לגירוש ונישול שיטתיים בשטח C: 21 קהילות פלסטיניות גורשו מאדמתן מתחילת שנת 2023 - מתוכן 18 מאז ה-7 באוקטובר. על ישראל להבטיח את שלומן של קהילות אלו ואת חזרתן המיידית לאדמותיהן. על הציבור הישראלי והקהילה הבין-לאומית לדרוש כי הרשויות הישראליות יגנו על פלסטינים, כנדרש בחוק הבין-לאומי והישראלי, וכי הפוגעים יתנו על כך את הדין.

» הגבלות תנועה דרקוניות וחסרות תקדים ממשיכות לחול ברחבי הגדה המערבית על פלסטינים בלבד, ופגיעתן בזכויות היסוד של האוכלוסייה הפלסטינית קיצונית. על ישראל לאפשר חופש תנועה לכלל אוכלוסיית הגדה באופן מיידי, ולשוב ולפתוח את כל שערי גדר ההפרדה כך שבעלי היתרים יוכלו לגשת לאזורי הגדה המערבית שמעבר לגדר.

» מדיניות החירום המופעלת בשב"ס מאז ה-7 באוקטובר והאלימות המתלווה לה פוגעות קשות בזכויות היסוד של אלפי כלואים פלסטינים ומסכנות את שלומם ואת חייהם. חלק מהמעשים עולים כדי עינויים. על שב"ס לעצור לאלתר את ההתעללות השיטתית המתקיימת בין כתליו כמדיניות, ולאפשר לכלואים גישה לייעוץ משפטי, טיפול רפואי ותנאי מחייה בסיסיים לפי הדין הישראלי ובהתאם לנוהליו שלו. יש לחקור כיאות תלונות על עינויים והתעללות ולהעמיד לדין את הנאשמים בכך.

ירושלים המזרחית

< סקירה כללית ורקע

הגם שסיפוח שטח כבוש אסור בתכלית האיסור במשפט הבין-לאומי ההומניטרי, לאחר מלחמת 1967 סיפחה ישראל את ירושלים המזרחית והרחיבה אליה את משטרה המשפטי. לאחר הסיפוח נקבע מעמדם של תושביה הפלסטינים של ירושלים כתושבי קבע - מעמד משפטי שבבסיסו, מלבד זכות הבחירה, זכויות אזרחיות השוות לאלו של אזרחי ישראל. בפועל, מדיניותה וצעדיה של ישראל ב-57 השנים לאחר סיפוחה הלא חוקי של ירושלים המזרחית יצרו מציאות כפולה. מחד, העמקת השליטה הפיזית על-ידי טשטוש הגבולות המרחביים בינה ובין מערב העיר, והפרדתה הכפויה מהגדה המערבית באופן השואף ליצור מציאות בלתי הפיכה; ומנגד, ניהול כל תחומי החיים של האוכלוסייה הפלסטינית הירושלמית תחת חוקים מפלים ומנגנונים בירוקרטיים מסורבלים במכוון, ללא תקצוב שוויוני או הולם, וללא זכויות שוות בפועל. אף שמעמדם המשפטי של תושביה הפלסטינים של ירושלים המזרחית שונה מזה של תושבי הגדה המערבית, שאיפותיה של ישראל בשני אזורים כבושים אלו דומה: דחיקת האוכלוסייה הפלסטינית, ייהוד המרחב ושליטה על הקרקע.

בדומה למתרחש בגדה המערבית, מאז התקפת חמאס ב-7 באוקטובר ובחסות המלחמה הקצינה ישראל את מאמצי הנישול של קהילות מזרח ירושלמיות והפיכת שגרת החיים של תושביה הפלסטינים לבלתי נסבלים אף יותר, וזאת תוך סיכון ממשי לשבירת הסטטוס-קוו בה.

תכנון ובנייה

מאז 1967 ישראל הפקיעה כ-40% מקרקעות ירושלים המזרחית. הפקעות אלו לוו באפליה תכנונית בוטה: אף שהפלסטינים מהווים כמעט 40% מאוכלוסיית ירושלים, רק 8.5% משטחי העיר מיועדים למגוריהם. תכנון המרחב בירושלים המזרחית נמנע במכוון מתכנון ממוקד-דיור, ותוכנית מתאר אחת בלבד אושרה בה מאז שנות ה-90. פער זה גדל בשנת 2023, כאשר רק 13% מיחידות הדיור המתוכננות בירושלים יועדו לתושביה הפלסטינים. הוצאת היתרי בנייה היא בגדר בלתי אפשרית עבור יחידים ובעלי קרקעות פלסטינים; בשנת 2022 הוחמרו אף יותר הנהלים עבור פלסטינים. מדיניות הדיור והתכנון המפלה משיגה את מטרותיה הטריטוריאליות והדמוגרפיות: העמקת השליטה הישראלית, פירוק הרצף האורבני הפלסטיני ודחיקת הפלסטינים לעבר השכונות המוניציפליות שמעבר לחומת ההפרדה, בהן נדחקים כיום מעל 120 אלף מתושבי העיר ללא שירותים עירוניים של ממש.[65]

הליך הסדר רישום המקרקעין בירושלים המזרחית שישראל מקדמת משנת 2018 הפך לאחד האיומים המרכזיים העומדים בפני תושביה הפלסטינים. במהלך חמש שנות קידומו הפך הליך זה לכלי המרכזי להעברת בעלות על נכסים פלסטיניים לידי המדינה, לזרועותיה השונות ולארגוני מתנחלים, ולקידום ייהוד של שטחי ירושלים שמעבר לקו הירוק. ב-2023 חלה עלייה חדה בקידום מהלכים לרישום מקרקעין במסגרת ההסדר ביחס לשנים קודמות, באופן המעורר חשש כבד להאצת נישולן של משפחות וקהילות פלסטיניות,

דוגמת קהילת ואדי חילווה בסילואן. הליך-גזל זה מופעל בשילוב חוק נכסי נפקדים ועם מעורבות ישירה של האפוטרופוס לנכסי נפקדים והאפוטרופוס הכללי, הפועל לרשום זכויות בעלות היסטוריות שניתנות ליהודים בלבד. התוצאה היא מנגנון בירוקרטי משוכלל לנישול וגניבת קרקעות, במעורבותם הישירה של גופים ממשלתיים.[66]

הרחבת מפעל ההתנחלויות

תהליכי ההשתלטות על המרחב הפיזי וייהודו הואצו לצד הגדה המערבית גם בירושלים. במהלך 2023 קודמו 31 תוכניות בנייה לישראלים מעבר לקו הירוק בירושלים, כולל כ-12 אלף יחידות דיור בהתנחלויות חדשות. בחודשים שמפרוץ המלחמה ועד אפריל 2024 קודמו תוכניות לארבע התנחלויות חדשות, אשר שתיים מהן - גבעת השקד ואמת המים התחתונה - אושרו. תוכנית להקמת התנחלות בשם קדמת ציון, בלב שכונת אבו דיס, אושרה להפקדה במחטף תכנוני ב-9 באוקטובר, בעוד הבנייה בגבעת המטוס מתקדמת ומתרחבת.[67] תכנון ההתנחלויות וקידומן המהיר באופן חריג במערכות התכנון עומדות בניגוד גמור להרס ולהגבלות הדרקוניות שמוטלות על פיתוח המרחב הפלסטיני העירוני. צעדים אלה נעשים באמצעות מעורבות ישירה של האפוטרופוס הכללי שבמשרד המשפטים, שלראשונה, ותוך חריגה מסמכותו, החל ליזום התנחלויות בשטחים הנמצאים תחת ניהולו. מעורבות גוף זה בנישול פלסטינים מבתיהם (למשל בשייח' ג'ראח) ופעולותיו למען עמותות מתנחלים ידועות זה מכבר, אך זהו צעד חדש, מדאיג, ובלתי חוקי.[68]

אגן העיר העתיקה

הרשויות הישראליות עושות שימוש נרחב באתרי תיירות ומורשת כדי לשלוט בקרקע ובנרטיב ההיסטורי בירושלים. בלב מדיניות זו נמצא אגן העיר העתיקה, אשר בשיתוף פעולה הדוק בין עמותות מתנחלים וגופי מדינה מעוצב מחדש כאתר היסטורי יהודי בלבד. שטחים באגן העיר העתיקה נגזלים מידי פלסטינים ומועברים לידי מתנחלים בחסות המדינה ובאמצעות רשת של פרויקטים ארכיאולוגיים, גנים לאומיים ואתרי מורשת.[69]

שטחים באגן העיר העתיקה נגזלים מידי פלסטינים ומועברים לידי מתנחלים בחסות המדינה ובאמצעות רשת של פרויקטים ארכיאולוגיים, גנים לאומיים ואתרי מורשת

ארבעה פרויקטים מרכזיים מקודמים כרגע באגן העיר העתיקה. בראשם ניצב פרויקט הרכבל המגלומני: תוכנית תשתית לאומית שמטרתה חיבור מערב ירושלים למתחם "קדם", אותו מקדמת עמותת המתנחלים אלע"ד בלב שכונת סילואן במימון כספי ציבור. בחסות המלחמה, בדצמבר 2023 פורסמו להפקעה 12 חלקות פלסטיניות, כולל שטח בית קברות בבעלות הכנסייה הקתולית, למטרת פרויקט זה.[70] לצד פרויקט הרכבל מקודמות בימים אלו, במעורבות ממשלתית ועירונית, התוכניות לדחיקת הנוכחות הפלסטינית מגיא בן הינום; החפירות ב"בריכת השילוח" בסילואן על קרקע פלסטינית; ו"תוכנית שלם" - אשר דרכה מוזרמים כספי ציבור לעמותת אלע"ד. במקביל, שתי תוכניות להרחבת שטח הגנים הלאומיים בירושלים המזרחית מאיימות לגזול עתודות קרקע נדירות משכונות אבו טור, עיסאוויה וא-טור, ומחלקו הנוצרי של הר הזיתים.

הריסות בתים

הריסת בתי מגורים ומבנים ואכיפה בררנית בעבירות בנייה הינן חלק ממדיניות הדיור והתכנון בירושלים המזרחית. זהו האלמנט המשלים של מדיניות התכנון המפלה, הכופה על אלפי פלסטינים לבנות את בתיהם ללא היתר. בשנים האחרונות נרשמה עלייה חדה בהריסות בתים בירושלים המזרחית: ב-2023 לבדה נהרסו 140 יחידות דיור ו-84 מבנים נוספים. מ-7 באוקטובר ועד לתחילת חודש הרמדאן במרץ 2024 (בו נפסקות הריסות הבתים באופן מסורתי מדי שנה), האיצה ישראל את הרס המבנים הפלסטיניים שנבנו ללא היתר. במהלך חודשים אלו נהרסו 133 מבנים, מתוכם 98 יחידות דיור שבהן התגוררו מעל 140 אנשים שנשארו ללא קורת גג או מגן בעת מלחמה - קצב הריסות חסר תקדים.[71]

הגבלות תנועה וחסימת גישה

כשליש מתושביה הפלסטינים של ירושלים המזרחית חיים כיום מעברם של חומת ההפרדה ומחסומי הקבע. מיד לאחר ה-7 באוקטובר סגרה ישראל את כל המחסומים ההיקפיים סביב ירושלים המזרחית, וניתקה באחת את תושבי העיר הפלסטינים שמעבר לגדר ההפרדה ממרכז חייהם. חמורה במיוחד הייתה סגירתו ההרמטית למשך שבועיים של מחסום קלנדיה, המשמש עורק תנועה ראשי, והטלת סגר הלכה למעשה על אלפי תושבי כפר עקב הירושלמים. עד היום המחסום פועל באופן חלקי בלבד וממשיך לגרום לשיבושי תנועה קשים.[72] הצבת מחסומים וחסימת המעברים בין שכונות בירושלים המזרחית לאחר ה-7 באוקטובר הובילו אף הן לפגיעה רחבה בחופש התנועה של פלסטינים תושבי העיר ולניתוקם הכפוי. אופיין השרירותי של הגבלות אלו בלט בסגירת מחסום שועפאט למעבר כ-300 בעלי היתר איחוד משפחות - החלטה שבוטלה בדצמבר ללא הסבר, כימה לאחר שהוגשה עתירה בנושא.[73]

מפרוץ המלחמה הטילה משטרת ישראל הגבלות גישה קשות על כניסתם של פלסטינים לעיר העתיקה. קיצוניות במיוחד היו ההגבלות על כניסת מתפללים מוסלמים להר הבית/חרם א-שריף, שלוו לעיתים קרובות באלימות רבה. הגבלות אלו נמשכו חודשים רבים והיו חסרות תקדים באורכן ובהיקפן. הפגיעה הקולקטיבית בחופש הפולחן של מתפללים מוסלמים נעשתה על רקע צעדיה המוצהרים של הממשלה הנוכחית לשחיקת הסטטוס-קוו באתר, ונעשתה בעוד שכניסתם של יהודים למתחם נמשכה ללא הפרעה.[74]

אלימות משטרתית ומעצרים

השיטור בירושלים המזרחית מתבצע במשולב על-ידי משטרת ישראל וכוחות משמר הגבול (מג"ב), כוח חצי-צבאי. גם בימי שגרה מתאפיין השיטור של גופים אלו בשימוש תכוף באלימות קשה, שימוש בכלי נשק בשכונות צפופות, ושיטור על בסיס אתני-לאומי. לאחר ה-7 באוקטובר הפכו פעולות השיטור לאגרסיביות אף יותר, והתאפיינו באלמנטים של ענישה קולקטיבית. בעימותים בין כוחות משטרה ופלסטינים, ובין מתנחלים ופלסטינים, נעשה שימוש באש חיה ובאמצעים כוחניים אחרים. אלימות מצד כוחות המשטרה, השפלות והטרדות של עוברי אורח פלסטינים, כולל קטינים, הפכו תכופים וקשים יותר במהלך חודשי המלחמה, עד כדי שיבוש מוחלט של שגרת החיים.
בדיווחים משלושת חודשי המלחמה הראשונים תועדו קרוב ל-1,000 עצורים במזרח ירושלים, גברים, נשים וקטינים, אשר עשרות מהם הושמו תחת מעצר מנהלי ומאות במעצרי בית.

דגשים והמלצות

» תהליכי הנישול של פלסטינים תושבי ירושלים המזרחית הואצו בחודשיה האחרונים של שנת 2023. קהילות בטן אל הווא ואל בוסתאן שבסילואן, שייח ג'ראח ואל ולאג'ה עודן עומדות בפני סכנת נישול המוני - רק באפריל 2024 אישר בית המשפט העליון את גירושה של משפחה בת 16 נפשות מביתה בבטן אל הווא. הקהילה הבין-לאומית הייתה ונותרה המחסום היעיל ביותר בפני נישול זה.

» הליך הסדרת רישום המקרקעין ממשיך להיות מקודם במרץ על-ידי ישראל: 389 גושים בירושלים המזרחית נמצאים כיום בשלבים שונים של הסדרה תחתיו. רישום המקרקעין הפך למנגנון המרכזי להעברת קרקע פלסטינית לידיים יהודיות, ובאמצעותו ממשיך להתבצע שוד קרקעות בירוקרטי נרחב בירושלים המזרחית. הליך זה מקודם באופן המנוגד לחוק הישראלי והוא אינו חוקי על פי המשפט הבין-לאומי - יש לפעול לעצירתו.

» בחסות המלחמה מתוכננות התנחלויות חדשות בלב ובצמוד לשכונות פלסטיניות באופן מואץ וחסר תקדים, מהתנחלויות אידיאולוגיות מבודדות ועד שכונות בנות אלפי יחידות דיור. מיקומן של ההתנחלויות הגדולות המקודמות - ובראשן גבעת המטוס בגבולה הדרומי של ירושלים המזרחית הנמצאת כבר בבנייה - נועד לקטוע את רצף המרחב הפלסטיני בין ירושלים ודרום הגדה המערבית, על מנת לסכל עוד יותר כל אפשרות להסכם עתידי. בנייה ישראלית באזור זה, כמו באזור E1, הוגבלה בעבר בעקביות על-ידי הקהילה הבין-לאומית.

» פעולות המדינה ותמיכתה הבלתי מסויגת בעמותות מתנחלים מאיימות לשנות לעד את אופייה הבין-דתי של ירושלים. פעולות אלו כוללות צעדים חסרי תקדים לפגיעה בחופש הפולחן המוסלמי בהר הבית/חרם א-שריף ולשחיקת הסטטוס-קוו באתר, ודחיקת הקהילות הנוצריות מירושלים המזרחית באמצעות השתלטות על נכסיהן והפקרת מאמיניהן לאלימות. על הציבור הישראלי והקהילה הבין-לאומית להמשיך ולהתנגד בתוקף לפגיעה זו בחופש הפולחן.

» הריסת בתי מגורים ומבנים פלסטיניים בירושלים המזרחית מתבצעת בקצב חסר תקדים, והחלטת ממשלה על העברת רשות האכיפה במקרקעין לאחריות המשרד לביטחון לאומי מעוררת חשש להאצה נוספת בקצב ההריסות. על רשויות האכיפה לחדול לאלתר מהריסת בתים המונית זו ולאפשר לתושביה הפלסטינים של ירושלים תכנון למגורים והוצאת היתרי בנייה בפועל.

» חיי היום-יום של פלסטינים תושבי ירושלים המזרחית הורעו מפרוץ המלחמה והפכו לרוויי אלימות משטרתית עוד יותר מבעבר. לפעולות אלו מאפיינים של ענישה קולקטיבית האסורה על פי דין. מציאות זו מגבירה את דחיקת תושבי ירושלים המזרחית ממרחבי העיר ומאיצה את קיטוע וצמצום המרחב הפלסטיני העירוני.

ישראל

> סקירה כללית ורקע

השנים האחרונות בישראל התאפיינו במתקפה רחבה ומסיבית על ערכים ליברליים, כולל מתקפה ישירה על עצם פעילותם של ארגוני זכויות אדם ופעילי זכויות אדם. הקמת הממשלה ה-37 של ישראל בסוף 2022 לוותה בצונאמי של יוזמות חקיקה שאיים להכריע את מערכת האיזונים והבלמים החלשה-מלכתחילה של שיטת המשטר הישראלית, ולהעניק לרשות המבצעת כוח כמעט בלתי מוגבל.
היוזמה להפיכה משטרית קשורה קשר הדוק לאג'נדה פוליטית שמקדמת סיפוח והעמקת האפרטהייד בשטחים הכבושים. קידום חזון זה תלוי בהגבלת כוחה של החברה האזרחית וצמצום - אם לא נטרול - עצמאות בית המשפט, ומכאן שיש קשר הדוק בין כיווץ המרחב האזרחי לבין היכולת של הארגונים החתומים על מסמך זה להמשיך ולטפל בנושאים כגון התעללות בעצורים, האסון ההומניטרי בעזה וסיפוח הגדה המערבית.

הנתונים והניתוח שלנו על אודות הנעשה בשטח מעידים ללא צל של ספק כי המתרחש בגדה המערבית וברצועת עזה קשור באופן הדוק למתרחש בתוך ישראל. הגבלות על פעילים ומגיני זכויות אדם, על חופש הביטוי והמחאה - כל אלה מעמיקות את הכיבוש ומאפשרות את הפרות זכויות האדם בשטחים הכבושים.

צמצום המרחב הדמוקרטי: פגיעה בחופש הביטוי והמחאה

עוד לפני המלחמה הצטמצם חופש הביטוי והמחאה של קולות ביקורתיים בישראל כנגד השלטון. צמצום זה התבצע באמצעות הטלת הגבלות על ארגונים ופעילים, שימוש באמצעים אלימים לפיזור הפגנות וביצוע מעצרים לא נחוצים ואלימים. מאז ה-7 באוקטובר התעצמו מגמות ההשתקה והמוקד שלהן התרחב. ניתן לראות זאת בפשיטה שערכה משטרת ישראל על משרדי מפלגת חד"ש והמפלגה הקומוניסטית הישראלית (מק"י) באפריל, שבמהלכה החרימו השוטרים דגלי פלסטין; כמו גם בהחלטת הממשלה ממאי על הפסקת שידורי ערוץ אלג'זירה בישראל וסגירת משרדיו המקומיים בהוראת שעה.[75] נוסף על אלה, קריאות הזדהות עם האוכלוסייה האזרחית בעזה וקריאות להפסקת המלחמה מדוכאות במהירות וביסודיות. כיום, כמעט ואין בישראל סובלנות כלפי אמירות מורכבות וביטויים שחורגים מהקונצנזוס, בפרט כאשר הביקורת מגיעה מהחברה הערבית.

כיום, כמעט ואין בישראל סובלנות כלפי אמירות מורכבות וביטויים שחורגים מהקונצנזוס, בפרט כאשר הביקורת מגיעה מהחברה הערבית

בחסות המלחמה בוטלה חלקית הנחיה שלפיה המשטרה נדרשת לקבל אישור מהפרקליטות לפני פתיחה בחקירה של עבירות ביטוי (כגון הזדהות עם ארגון טרור). בעקבות כך נעצרו עשרות אזרחים ותושבים, רובם המכריע פלסטינים אזרחי ישראל, חלקם בעקבות התבטאויות ברשתות החברתיות. דוגמה בוטה במיוחד

היא מעצרו של עו"ד אחמד כליפה, שנעצר באלימות כשהשתתף בהפגנה באוקטובר והוגש נגדו כתב אישום בגין הזדהות עם ארגון טרור והסתה לטרור. עו"ד כליפה הוחזק במעצר במשך ארבעה חודשים תוך התעללות והפרה של רבות מזכויותיו, ושוחרר רק בפברואר 2024 לאחר התערבות של בית המשפט העליון.

במשך שלושה חודשים לאחר תחילת המלחמה, משטרת ישראל סירבה באופן גורף לאשר הפגנות נגד המלחמה או נגד מדיניות ישראל בעזה. רק לאחר הגשת עתירה לבג"ץ[76] אישרה המשטרה לקיים הפגנה בקריאה לעצירת המלחמה, ביצוע עסקה להשבת החטופים וקידום תהליך מדיני. סירוב זה לאשר הפגנות עולה בקנה אחד עם התנהלות שיטתית של המשטרה אשר מדכאת משמרות מחאה, אפילו קטנות ביותר, של מי שמצטיירים כתומכי שמאל המבקשים למחות נגד המשך המלחמה או מדיניות הממשלה ומחדליה.

חלוקת נשק

מאז ה-7 באוקטובר קידם השר לביטחון לאומי חלוקה מסיבית של רישיונות נשק. לצד זאת, מאז פרוץ המלחמה הקימה המשטרה, בהליך מזורז ביותר וללא הסדרה ופיקוח מספקים, למעלה מ-100 כיתות כוננות עירוניות שחבריהן נושאי נשק. מדובר בכוח אזרחי חמוש מסוג חדש (בניגוד לכיתות כוננות יישוביות, שהיו קיימות גם לפני המלחמה), שלא הוסדר כהלכה בחוק, ללא הכשרה מספקת, ואשר קיומו מעלה חשש גדול מפני שימוש לרעה של חבריו בסמכויות שניתנו להם.

ההתחמשות המואצת בעייתית במיוחד בירושלים, שם כבר הוקמו עשר כיתות כוננות שכונתיות. יש לציין כי לפחות שלוש מהן פועלות בהתנחלויות האידאולוגיות אשר ממוקמות בלב שכונות פלסטיניות: נוף ציון (בג'בל אל מוכבר), עיר דוד (בסילואן) וקדמת ציון (בראס אל עמוד), אף שהתנחלויות אלו זוכות ממילא למאבטחים פרטיים במימון ציבורי.[77] האווירה הקשה בירושלים בשילוב עם התלהמות של פוליטיקאים וארגוני ימין מעלה חשש שההתארגנויות החמושות החדשות בעיר יובילו להתלקחויות רבות ולאלימות גדולה עוד יותר.

ביטול עילת הסבירות

ביולי 2023 אישרה הכנסת את התיקון לחוק יסוד: השפיטה, הידוע כביטול עילת הסבירות - צעד נוסף בהשלמת ההפיכה המשטרית. ביטול עילת הסבירות מחליש דרמטית את כוחו של בג"ץ: אף שבג"ץ תמיד מיעט להתערב בהחלטות ממשלה בנושאים הקשורים לכיבוש, פסיקות בית המשפט בכל זאת סייעו לעיתים להפחית בנזק שנגרם לאוכלוסייה הפלסטינית, במיוחד במקרים פרטניים. יתר על כן, עצם הידיעה שבג"ץ עשוי לשמש שומר-סף היוותה גורם מרכזי בריסון פעולות הממשלה וסיפקה לעותרים פלסטינים ולארגוני זכויות אדם מקור לסעד.

הניסיון לגדר ולאיין את כוחו של בג"ץ מוביל לפגיעה משמעותית בקהילות שונות, ובכללן אנשים שחיים בעוני, החברה הערבית, להט"ב, הבדווים בנגב, נשים, יוצאי אתיופיה, מזרחים, פלסטינים בשטחים הכבושים ובירושלים המזרחית, מהגרי עבודה ומבקשי מקלט. 38 ארגוני זכויות אדם הגישו עתירה משותפת לבג"ץ נגד

התיקון לחוק,[78] וב-1 בינואר 2024 בית המשפט העליון קבע בדעת רוב כי נתונה לו הסמכות לקיים ביקורת שיפוטית על חוקי יסוד ולהתערב במקרים חריגים וקיצוניים שבהם הכנסת חרגה מסמכותה המכוננת; עוד קבעו השופטים כי יש להכריז על בטלותו של התיקון המבטל את עילת הסבירות, בשל הפגיעה החמורה וחסרת התקדים במאפיינים הגרעיניים של מדינת ישראל כמדינה דמוקרטית.

תפקיד מערכת המשפט

באופן כללי, מערכת המשפט נדמה ב-7 באוקטובר, ובמספר מקרים אף הצהירה רשמית שאין היא סבורה שעליה להתערב בנעשה בזמן מלחמה. כך למשל, בג"ץ דחה על הסף כמה עתירות שהוגשו כנגד הנעשה בבתי הכלא מאז ה-7 באוקטובר; מסמס והתמהמה בעתירות שונות, גם בנושאים דחופים; ודחה על הסף עתירה נגד פינוי בית החולים אלקודס בעיר עזה, באמירה כי אין בכוונתו לדון בעתירות אשר מטרתן "לקשור את ידיו של הצבא" בזמן מלחמה.

בתוך התמונה העגומה הכללית של צנזור-עצמי של מערכת המשפט אל מול הפרות זכויות אדם וזכויות אזרח, ראוי לציין לטובה את החלטת בג"ץ בנושא אישור הפגנות. לאחר שהמשטרה סירבה שלוש פעמים לבקשת המארגנים לקיים הפגנה נגד המלחמה ובעד החזרת חטופים, שופטי בג"ץ הכריעו כי יש לאפשר את ההפגנה והדגישו כי זכות המחאה אינה פריבילגיה כי אם זכות יסוד.[79]

דגשים והמלצות

» אנו רואים כי ביקורת ציבורית יכולה להיות אפקטיבית, במיוחד בכל הנוגע לחוקי הנוגעים לאזרחי ישראל; כך למשל החוק המפליל צריכת חומרים של חמאס ודאע"ש שונה משמעותית בעקבות תגובה ציבורית. על הציבור הישראלי והקהילה הבין-לאומית לעקוב אחרי שינויים בחקיקה וביישומה ולהתריע בעת הצורך, בדגש מיוחד על חופש הביטוי והמחאה של אזרחי ישראל הפלסטינים.

» ההגבלות על חופש המחאה וחופש הביטוי באמצעות כלים משפטיים ושימוש באמצעים משטרתיים ופרקטיקות אלימות פגעו ביכולת של קבוצות להתארגן, להביע ביקורת לגיטימית ולפעול לשינוי. התוצאה היא אפקט מצנן המצמצם את המרחב הדמוקרטי בישראל. יש לעקוב בקפידה אחר הצעדים הננקטים כלפי אזרחים וארגונים, כמו גם אחר האכיפה של ההגבלות הקיימות, על מנת לשמור על יכולתם להביע ביקורת.

» יש לעקוב אחר ההתחמשות האזרחית והגידול המסיבי במספר כלי הנשק במרחב הציבורי, הן של אזרחים פרטיים והן של כיתות כוננות.

» בשנה שעברה הצבענו על מספר יוזמות חקיקה מדאיגות ביותר (כמו הצעת מיסוי דרקונית שתפגע קשות ביכולותיהם של ארגוני זכויות האדם). יוזמות אלה לא קודמו בשנה האחרונה, אם בשל המלחמה או בעקבות לחץ בין-לאומי. יחד עם זאת, יש לציין כי ההכרזה על ששה ארגוני זכויות אדם פלסטיניים כארגוני טרור עודנה בתוקף ולא חלו שינויים בנושא.

» בהתבסס על ניסיון העבר ועל צעדיה להגבלת חופש הביטוי, ישנו חשש שהמתקפה של ממשלת ישראל על ארגוני זכויות האדם תתחדש ואף תתעצם. דו"ח זה מתאר מצב עגום של הפרות זכויות אדם נרחבות ומשמעותיות, שרובן לא מעוררות תגובה בציבוריות הישראלית. היכולת של ארגוני זכויות אדם להמשיך ולעקוב, להתריע ולהיאבק בהפרות אלה תלויה בתמיכה של הציבור הישראלי והקהילה הבין-לאומית. ללא תמיכה זו, אין לחברה האזרחית בישראל יכולת לעמוד בפרץ.

1 לפי דיווח משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים (להלן: OCHA).
2 John Hudson, "Unguided 'Dumb Bombs' Used in Almost Half of Israeli Strikes in Gaza", The Washington Post, 13.12.2023.
3 סרטון המתעד את הירי פורסם ברשת X (לשעבר טוויטר) על-ידי אלג'זירה ב-21.3.2024. לניתוח של התקרית ראו: אריאל לבנה, "מדברים על 'כלכלת חימושים', אבל מבזבזים טילים בלי חשבון", שיחה מקומית, 1.4.2024; וכן אבנר גבריהו, "ככל שמתבהרת התמונה על מה שקורה בעזה, כך היא נעשית אפלה", שיחה מקומית, 7.4.2024.
4 ראו: יובל אברהם, "בתוך המנגנון האוטומטי של ההרג ההמוני בעזה", שיחה מקומית, 3.4.2024.
5 אדם רז, הדרך לשבעה באוקטובר (2024: עקבות: המכון לחקר הסכסוך הישראלי-פלסטיני והוצאת פרדס).
6 לפי דרוג הביטחון התזונתי האוניברסלי של האו"ם (IPC), ונתוני OCHA.
7 מעט מדי, מאוחר מדי: ישראל הודיעה על צעדים להגדלת היקף הסיוע לעזה, שטרם יושמו, ארגון גישה, אפריל 2024.
8 לפעול נגד הפוגעים במשאיות הסיוע ההומניטרי, האגודה לזכויות האזרח, מאי 2024,
9 חרפת הרעבה: ישראל אחראית לפשע ההרעבה ברצועת עזה, בצלם, אפריל 2024. ראו גם: ישראל מרעיבה במכוון את תושבי עזה, רופאים לזכויות אדם, מרץ 2024.
10 IRC and MAP: Urgent call for international action, International Rescue Committee, May 2024.
11 יום המים העולמי 2024, ארגון גישה, מרץ 2024.
12 Amira Mohammed Taha et alii, "Controlling the alarming rise in infectious diseases in Children younger than 5 in Gaza during the War", The Lancet, Volume 24 Issue 4, January 2024
13 לפי דיווחי OCHA, בהתבסס על נתוני משרד הבריאות הפלסטיני.
14 משבר בריאות האישה בעזה, ארגון גישה, ינואר 2024.
15 הרס מערכת הבריאות ברצועת עזה במתקפה הישראלית, רופאים לזכויות אדם, פברואר 2024.
16 תמונת מצב 28, ארגון הבריאות העולמי, 20.4.2024.
17 Jared Malsin and Saeed Shah, "The ruined Landscape of Gaza After Nearly Three Months of Bombing", **The Wall Street Journal**, 30.12.2023
18 Annexationist Agenda Informs Developments at Antiquity Sites, Emek Shaveh, May 2024.
19 מנותקים: שיבוש וניתוק רשתות התקשורת בעזה בזמן המתקפה, ארגון גישה, מרץ 2024.
20 בנושא החסינות שמספק המנגנון הצבאי, ראו דף נתונים: אכיפת החוק על חיילים החשודים בפגיעה בפלסטינים וברכושם, יש דין, דצמבר 2022. בנושא עקרון המשלימות ואופן פעולת בית הדין, ראו: התפתחויות וצווי מעצר בהליכים המשפטיים בבתי הדין בהאג, האגודה לזכויות האזרח, מאי 2023 .
21 שם, יש דין.

22 בג"ץ 7946/23 **אבו עאבד ו-567 אחרים נ' צבא הגנה לישראל ואחרים.**
23 ראו גם: ישראל העלימה אלפי פלסטינים תושבי עזה וכלאה אותם בחשאי, ארגון גישה, נובמבר 2023.
24 על סמך תגובה מקדמית של המדינה בבג"ץ 1414/24 **הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל ואח' נ' הכנסת ואח'**, מיום 6.5.2024.
25 חוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים (תיקון מס' 4) התשפ"ד - 2023. תוקף הוראת השעה הוא כרגע יולי 2024.
26 עמירה הס, "לוחמת בלתי חוקית מעזה", **הארץ**, 1.2.2024.
27 החלטה ב/85 של ועדת שרים לענייני ביטחון לאומי מיום 25.4.2024.
28 "L'armée accusée de torture et de disparitions forcées dans la bande de Gaza", Le Monde, 3.12.2024
29 אתיקה רפואית ועצורי עזה מאז תחילת המלחמה 2023, רופאים לזכויות אדם, אפריל 2024.
30 תת-התנאים בשדה תימן התפרסמו במספר גופי תקשורת, וביניהם תחקיר הארץ מתאריך 4.4.2024 ותחקיר של רשתCNN מתאריך 11.5.2024.
31 "לא מתייפייפים: ביה"ח הדסה סירב לטפל במחבל של החמאס", **ערוץ 14**, 17.10.2023.
32 מסמך מדיניות: משמעות קווי היסוד וההסכמים הקואליציוניים של הממשלה ה-37 בישראל על הגדה המערבית, האגודה לזכויות האזרח, שוברים שתיקה, אופק ויש דין, ינואר 2023; להרחבה על פעילות המינהל האזרחי ומתפ"ש ראו לדוגמה: ממשל צבאי: עדויות חיילים וחיילות מהמינהל האזרחי, מת"ק עזה ומתאם פעולות הממשלה בשטחים, שוברים שתיקה, 2022.
33 סיפוח מתחת לרדאר: הקמת "מינהלת ההתיישבות" תחת השר סמוטריץ', שלום עכשיו, יוני 2023.
34 להרחבה ראו: הכיבוש וזכויות הפלסטינים בשטחים, האגודה לזכויות האזרח, יולי 2023.
35 מאגר חוקי הסיפוח, יש דין.
36 סיכום שנת 2023 בהתנחלויות, שלום עכשיו, פברואר 2024; ראו גם: מעקב ההתנחלויות, שלום עכשיו.
37 לפי נתוני שלום עכשיו נכון לחודש מאי 2024.
38 לכולם מקצצים וההתנחלויות פורחות: ניתוח ראשוני של תקציב 2024 המתוכנן, שלום עכשיו, פברואר 2024.
39 ראו למשל: מגויסים: אלימות מתנחלים בגדה המערבית עדויות חיילים 2012-2020, שוברים שתיקה, 2021; רועים בשדות זרים: חוות צאת של מתנחלים ישראלים בגדה המערבית והפגיעה שלהן בזכויות האדם של הפלסטינים, יש דין, דצמבר 2021.
40 West Bank Snapshot, OCHA, 14.12.2023.
41 לפי נתוני OCHA נכון ליום 22.5.2024.
42 לפי נתוני OCHA נכון ליום 29.5.2024.
43 סיכום עונת המסיק 2023, יש דין, פברואר 2024.
44 פינוי בכפייה של קהילות ומשפחות מבודדות בשטח C בחסות המלחמה, בצלם, נכון ליום 17.4.2024; ראו גם: "העברה בכפייה נרחבת ושיטתית של תושבים מוגנים בגדה המערבית" - פניית האגודה לזכויות האזרח למפקד פיקוד מרכז מיום 9.11.2023.

45 ראו למשל: Newsletter 2023, חקל - ברית להגנה על זכויות אדם.

46 ראו למשל: Ronen Bergman and Mark Mazzetti, "The Unpunished: How Extremists Took Over Israel", **The New York Times**, 16.5.2024.

47 דף נתונים: אכיפת החוק על אזרחים ישראלים בגדה המערבית (אלימות מתנחלים) 2005-2023, יש דין, דצמבר 2023.

48 כפי שנחשף בתחקיר תוכנית הטלוויזיה "עובדה", 23.11.2023.

49 נייר עמדה על התוכנית להצלה, לשימור, לפיתוח ולמניעת שוד והרס עתיקות באתרי מורשת באזור יהודה והשומרון ובקעת הירדן, עמק שווה, יולי 2023.

50 בג"ץ 8112/23, בג"ץ 7945/23 **רדואן ואח' נ' המפקד הצבאי לאזור הגדה המערבית**, ראו דיווח על העתירות באתר המוקד להגנת הפרט; להרחבה ראו גם: נישול זוחל: הגבלות על חקלאות פלסטינית מעבר לגדר ההפרדה, המוקד להגנת הפרט, אוקטובר 2021.

51 ישראל מייבשת: מדיניות ההצמאה של ישראל בגדה המערבית, בצלם, אפריל 2023; להרחבה על פעילות המינהל האזרחי ראו למשל: מכת מדינה: צווי הפינוי של המינהל האזרחי מ'אדמות מדינה' 2015-2018, חקל - ברית להגנה על זכויות אדם, דצמבר 2019.

52 לפי מסמך של מפקד פיקוד מרכז שנחשף בתחקיר "ניו יורק טיימס" מיום 16.5.2024. ראו גם: "מסמך סודי: הביקורת הקשה של האלוף נגד פעילות סמוטריץ' במשרד הביטחון", Ynet, 16.5.2024.

53 לפי נתוני ארגון במקום, נכון לאפריל 2024. ראו גם: Destructive Planning Policies, West Bank, 2018-2022, ארגון במקום, ינואר 2023.

54 לפי נתוני OCHA, 29.5.2024.

55 שימוש בתושבים פלסטינים כ"מגנים אנושיים" בנפת חברון, האגודה לזכויות האזרח, פברואר 2024.

56 דף נתונים: אכיפת החוק על חיילים החשודים בפגיעה בפלסטינים וברכושם, סיכום נתוני 2017-2021, יש דין, דצמבר 2022.

57 לפי נתוני המוקד להגנת הפרט, נכון ליום 1.6.2024.

58 שם. לנתונים מוקדמים יותר ראו: נתונים על מעצר מנהלי בשטחים, בצלם.

59 בג"ץ 946/24 **האגודה לזכויות האזרח נ' מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית**, ראו: שימוש גורף ב"מעצר לחימתי" בגדה, האגודה לזכויות האזרח, אפריל 2024.

60 תנאי הכליאה במתקני שירות בתי הסוהר: דוח מיוחד על רקע מצב החירום הכליאתי, הסניגוריה הציבורית, פברואר 2024.

61 ראו: Systemic torture and inhumane treatment of Palestinian detainees in Israeli prison facilities since October 7, 2023, הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, רופאים לזכויות אדם, המוקד להגנת הפרט ועדאלה, פברואר 2024; הפרה שיטתית של זכויות אדם: מצבם של הכלואים הפלסטינים מאז 7.10.23, רופאים לזכויות אדם, פברואר 2024; בג"ץ 2858/24 האגודה לזכויות האזרח בישראל נ' השר לביטחון לאומי, ראו: לחדול ממדיניות ההרעבה של אסירים ביטחוניים, האגודה לזכויות האזרח, אפריל 2024.

62 שם, הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, רופאים לזכויות אדם, המוקד להגנת הפרט ועדאלה.

63 UN expert calls for probe of allegations of torture and mistreatment against Palestinian detainees, 23.5.2024.

64 עינויים בישראל כיום, הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל.

65 סיכום שנת 2023: מדיניות ישראל במזרח ירושלים, עיר עמים, ינואר 2024; ראו גם: לקראת ההשקעות הבאות: המלצות לתכנון בירושלים המזרחית, במקום ועיר עמים, יוני 2023.

66 שם. ראו גם: The Grand Land Theft, במקום ועיר עמים, יוני 2023.

67 קידום התנחלויות חסר תקדים במזרח ירושלים בצל המלחמה בעזה, שלום עכשיו, דצמבר 2023.

68 East Jerusalem in the Shadow of the War: Acceleration of New Settlements Juxtaposed with a Stark Rise in Home Demolitions, במקום ועיר עמים, אפריל 2024.

69 "אגן העיר העתיקה בידינו?" השתלטות הימין על האגן ההיסטורי באמצעות הגן הלאומי, ארכיאולוגיה ופיתוח תיירותי, עמק שווה, מרץ 2022.

70 Joint Alert: Wartime Developments in Old City Basin Carry Grave Implications for Palestinian Rights and the Political Future of Jerusalem, במקום, עמק שווה, עיר עמים ושלום עכשיו, דצמבר 2023.

71 ירושלים המזרחית בצל המלחמה - דו"ח ארגונים, עמק שווה, המוקד להגנת הפרט, האגודה לזכויות האזרח בישראל ועיר עמים, אפריל 2024.

72 שם.

73 בג"ץ 8892/23 **שולי ואח' נ' מפקד מחוז ירושלים ואח'**; לפירוט ראו: בעקבות עתירת המוקד והאגודה: המשטרה חזרה לאפשר לפלסטינים המצויים בהליך לאיחוד משפחות עם ירושלמים ומתגוררים עמם בשכונות שמעבר לחומת ההפרדה לעבור באופן חופשי אל יתר חלקי העיר דרך מחסום שועפאט הסמוך למקום מגוריהם, המוקד להגנת הפרט, ינואר 2024.

74 מחרחרים את המלחמה הבאה? לקראת הרמדאן: להסיר בהקדם את ההגבלות הקולקטיביות המתמשכות במתחם הר הבית/חרם א-שריף, עיר עמים, פברואר 2024.

75 סגירת ערוץ אלג'זירה התאפשרה בעקבות חוק שמאפשר סגירת ערוצי תקשורת זרים: ראו לבטל את החוק המטיל סנקציות על ערוצי תקשורת זרים, האגודה לזכויות האזרח, מאי 2024.

76 בג"ץ 557/24 **שביטה נ' מפקד מחוז חוף, משטרת ישראל**, ראו: לאפשר הפגנה הקוראת לעצירת המלחמה, האגודה לזכויות האזרח, ינואר 2024.

77 סיכום שנת 2023: מדיניות ישראל במזרח ירושלים, עיר עמים, ינואר 2024.

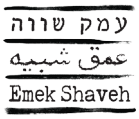
78 בג"ץ 5658/23 **התנועה לאיכות השלטון ואחרים נגד כנסת ישראל ואחרים**. ראו פסק הדין באתר בית המשפט העליון.

79 בג"ץ 557/24 **שביטה נ' מפקד מחוז חוף, משטרת ישראל**, ראו: לאפשר הפגנה הקוראת לעצירת המלחמה, האגודה לזכויות האזרח, ינואר 2024.

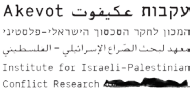

the Platform

Israeli NGOs for Human Rights